

DRAUGIJOS SIMBOLIO SVARBA: JAV LIETUVIŠKŲ KATALIKIŠKŲ DRAUGIJŲ ŽENKLELIAI (XIX A. PABAIGA – XX A. PIRMA PUSĖ)

EDUARDAS REMECAS

Jungtinės Amerikos Valstijos lietuviams visada buvo laisvės ir didelių galimybių šalis. Pirmas gausenis lietuvių atvykimas į JAV įvyko po nesėkmingai pasibaigusio 1863 m. sukilimo. Vėliau į Ameriką vyko daug ekonominių migrantų. Pamažu augant lietuvių skaičiui, atsirado poreikis jungtis į bendruomenes. Pirmosios organizacijos buvo kuriamos kaip religinės ir pašalpinės, kai nariui dėl mirties ar nedarbingumo buvo išmokamos pašalpos. Ilgainiui atsirado ir kitokio pobūdžio organizacijų – ekonominės, meno, politinės, profesinės, sportinės, švietimo ir kt. Skaičiuojama, kad iki XX a. JAV buvo įkurta apie 500 įvairių lietuviškų draugijų¹. XX a. pirmoje pusėje tokių draugijų galėjo būti apie 2–3000. Tikslus skaičius niekada nebus žinomas, nes jos nebuvo registruojamos. 1886 m. kilo sumanymas visas lietuviškas organizacijas apjungti. Tais metais Šenandoa (Pensilvanija) buvo įkurtas laisvamaniškas Susivienijimas lietuvininkų Amerikoje, o katalikai Plimute (Pensilvanija) įkūrė Susivienijimą lietuviškų draugysčių Amerikoje. 1890 m. abu susivienijimai susijungė ir nuo 1896 m. veikė Susivienijimo lietuvių Amerikoje (SLA) pavadinimu. 1901 m. šis susivienijimas vėl suskilo. Laisvamaniška organizacija ir toliau vadinosi Susivienijimu lietuvių Amerikoje, o katalikiškos organizacijos šalininkai pasirinko pavadinimą Lietuvių Romos katalikų susivienijimas Amerikoje. Tai buvo dvi didžiausios ir turtingiausios lietuvių organizacijos JAV. XX a. pradžioje, ypač prieš Pirmąjį pasaulinį karą, pradėjo kurtis ir daugiau įvairių susivienijimų. Vieni jų buvo laisvamaniški, kiti katalikiški. Pastaruosius jungė 1906 m. balandžio 17 d. Vilks Baryje (Pensilvanija) įkurta JAV lietuvių katalikų organizacijų sąjunga – Amerikos lietuvių Romos katalikų federacija. Ši sąjunga 1925 m. vienijo tokias organizacijas kaip Lietuvių Romos katalikų susivienijimą Amerikoje

¹ Antanas Kučas, *Amerikos lietuvių istorija*, redagavo Antanas Kučas, Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1971, p. 132.

(apie 30 000 narių), Lietuvių katalikų labdarių sąjungą (5000 narių), Lietuvos vyčius (4000 narių), Lietuvių Romos katalikų darbininkų sąjungą (apie 4000 narių), Amerikos lietuvių Romos katalikų moterų sąjungą (2500 narių), Šv. Kazimiero akademijos rėmėjų draugiją (apie 2000 narių), Moksleivių susivienijimą arba Giedrininkus (500 narių), blaivininkų susivienijimą (apie 500 narių), Vargonininkų sąjungą (įk. 1911 m.), Ateitininkų sąjungą (įk. 1917 m.) ir apie 50 įvairių smulkių draugijų². 1925 m. federacija vienijo apie 100 000 narių.

Apie šių lietuviškų organizacijų veiklą iki šiol buvo skelbta nedaug. Pavyzdžiui, apie Lietuvių Romos katalikų susivienijimo Amerikoje veiklą 1886–1939 m. buvo rašyta kunigo Fabijono Kemėšio (1880–1954) knygoje³. Apie Lietuvos vyčių istoriją galima rasti Igno Sakalo (1892–1976) ir kunigo Vinco Valkavičiaus (1929–2005) 1965 ir 1988 m. išleistose knygose⁴. Apie katalikų moterų sąjungą buvo rašyta jos 25 ir 50 metų jubiliejams skirtose knygose⁵. Labai trumpai apie katalikiškų draugijų veiklą buvo pristatyta ir 1943 m. išleistoje knygoje *Amerikos lietuvių katalikų darbai*⁶. Gerokai plačiau organizacijų veiklą atspindi jų leisti periodiniai leidiniai. Pavyzdžiui, vyčiai leido žurnalą *Vytis*, katalikų moterų sąjungą – žurnalą *Moterų dirva*, katalikų darbininkų sąjungą – laikraštį *Darbininkas*, blaivininkų susivienijimas – laikraštį *Tautos rytas*, moksleiviai – laikraščius *Moksleivis* ir *Giedra*.

Didesnė dalis organizacijų, siekdamos išsiskirti iš kitų, gaminosi savo simbolius – vėliavas, uniformas ir ženklelius. Šie simboliai dažniausiai buvo matomi įvairiuose šventiniuose renginiuose ir tai buvo organizacijos reklama. Amerikos lietuviams svarbiausia buvo parodyti savo tautiškumą, todėl simboliuose labai dažnai matome lietuvišką Vytį ar lietuviškos vėliavos spalvas (mėlynai balta arba trispalvė). Šie simboliai turėjo atskirti lietuvius nuo lenkų ar kitų tautų imigrantų. Katalikiškos organizacijos tautiškus simbolius papildydavo dar ir religiniais.

² Balys F. Mastauskas, „Federacijos kongresas“, in: *Vytis*, Čikaga, 1925, Nr. 13, p. 355.

³ Fabijonas Kemėšis, *Am. Liet. R. Katalikų susivienijimo istorija, 1886–1939*, [JAV]: išleido A.L.R.K. susivienijimas, 1940.

⁴ *Lietuvos Vyčiai Amerikoje: Katalikiškojo jaunimo organizacijos penkiasdešimt metų veikimo žymesnieji broučiai*, surinko ir redagavo Ignas Sakalas, [Chicago, Ill.]: išleista Organizacijos lėšomis, [1965]; William Wolkovich-Valkavičius, *Lithuanian Fraternalism: Seventy-Five Years of U.S. Knights of Lithuania*, Brooklyn, N. Y.: Knights of Lithuania, 1988.

⁵ A. L. R. K. *Moterų Sąjunga 25 metų veikimo šviesoje*, redagavo Sofija Sakalienė, Chicago, Ill.: „Draugo“ sp., 1939; A. L. R. K. *Moterų sąjunga, 1914–1964* = A. L. R. C. *Women's Alliance*, paruošė Donna Zilis, Chicago: A. L. R. K. *Moterų Sąjunga*, 1965.

⁶ *Amerikos lietuvių katalikų darbai*, Harissburg, Pa.: Kunigų vienybė, 1943.

JAV lietuvių organizacijoms gaminti ženkleliai netyrinėti nei Amerikoje, nei Lietuvoje. Organizacijų istorinėse apžvalgose apie šiuos draugijų simbolius galima rasti tik vos po kelis sakinius. Pavyzdžiui, Amerikos lietuvių Romos katalikų susivienijimo istorijoje nedidelės žinutės yra pateiktos tik apie ankstyvuosius ženklelius, kurių klausimai buvo svarstyti 1889, 1893, 1894 m. seimuose, bet nėra jokios informacijos apie vėlesnių laidų ženklelius⁷. Tik nedideles žinutes randame ir Lietuvos vyčių knygose, kur rašoma, kad 1915 m. narių ženklelio projektą parengė Mykolas Norkūnas⁸. Katalikių moterų sąjungos knygose informacijos taip pat mažai. Vienoje jų rašoma, kad 1937 m. XVIII seime nutarta pagaminti Sąjungos ženklelius⁹, o kitoje, kad 1915 m. I seimo metu buvo nutarta pasigaminti ženklelius. Ženkleliai buvo Lietuvos vėliavos spalvų – žalia, balta, raudona¹⁰. Lietuvoje mes turime tik kelias publikacijas, kuriose yra aprašyti JAV lietuvių draugijų ženkleliai arba pateikti tik jų vaizdai, nenurodant jų pagaminimo datų ar nurodant jas klaidingai¹¹.

Šio straipsnio pagrindinis tikslas – atskleisti nežinomus arba pamirštus faktus apie Amerikos lietuvių katalikiškų organizacijų ženklelius XIX a. pabaigoje – XX a. pirmoje pusėje. Taip pat parodyti, kiek šie simboliai buvo svarbūs organizacijoms ir jų nariams, kaip kito požiūris į juos. Straipsnyje bus nurodoma, kokie simboliai ženkleliuose buvo vaizduojami, kokie ženklelių tiražai, kas buvo jų gamintojai ar projektų autoriai ir pateikta kita su ženkleliais susijusi informacija. Taip pat bus bandoma Amerikos lietuvių organizacijų ženklelius palyginti su panašių organizacijų ženkleliais Lietuvoje. Pagrindiniais straipsnio šaltiniais pasirinkta įvairi JAV lietuvių katalikiška periodinė spauda – Bostono *Darbininkas*, Čikagos *Draugas*, Šenandoa *Garsas Amerikos lietuvių*, Filadelfijos *Žvaigždė* ir pačių draugijų leisti leidiniai. Šiuose leidiniuose buvo skelbiami organizacijų protokolai ir

⁷ Fabijonas Kemėšis, *op. cit.*, p. 55, 84, 88.

⁸ *Lietuvos Vyčiai Amerikoje*, p. 12.

⁹ A. L. R. K. *Moterų Sąjunga 25 metų veikimo šviesoje*, p. 33.

¹⁰ A. L. R. K. *Moterų sąjunga, 1914–1964*, p. 23.

¹¹ Algimantas Astikas, *Lietuvos ordinais, medaliai ir ženkleliai 1918–1940*, Vilnius: Mintis, 1993, p. 380–389; Rūta Verkeliene, „Retesni mažosios faleristikos eksponatai“, in: *Mažieji Lietuvos istorijos paminklai Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus Numizmatikos skyriaus rinkiniuose*, Kaunas: Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, 1999, 119–131; Ignas Narbutas, „XIX a. pabaigos – XX a. pradžios JAV lietuvių faleristikoje naudojamos heraldikos kilmė“, in: *Šiuolaikinės gairės ir aktualijos numizmatikoje, faleristikoje ir sfragistikoje: Konferencijos medžiaga. Trakų salos pilis, 2005 m. gegužės 13 d.*, sudarė Donatas Žukauskas, Trakai: Trakų istorijos muziejus, 2006, p. 56–58 ir kt.

finansinės ataskaitos. Gaila, bet ne visos organizacijos šią medžiagą pateikdavo nuolat ir išsamiai. Rašant straipsnį, buvo stengtasi peržiūrėti visus paminėtus periodinius leidinius iki 1940 m., tačiau dalis jų numerių ar net metų komplektų viešai nėra prieinami. Šios priežastys neleido temos iširti išsamiai. Straipsnį papildė Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus (NČDM) ir Lietuvos nacionalinio muziejaus (LNM) rinkiniuose saugomų ženklelių vaizdai.

Lietuvių Romos katalikų susivienijimas Amerikoje (Susivienijimas lietuvių Rymo katalikų Amerikoje). 1886 m. Plimute katalikai įkūrė Susivienijimą lietuviškų draugysčių Amerikoje, 1890 m. jis susijungė su laisvamanišku Susivienijimu visų lietuvininkų Amerikoje, o nuo 1896 m. veikė Susivienijimo lietuvių Amerikoje (SLA) pavadinimu. Tai buvo JAV lietuvių savišalpos organizacija, kuri rūpinosi tautiniais, kultūros, visuomeniniais ir politiniais išėivijos lietuvių reikalais. 1901 m. Seime organizacija skilo į katalikiškos pakraipos Lietuvių Romos katalikų susivienijimą Amerikoje ir liberalų, laisvamanišką Susivienijimą lietuvių Amerikoje. Katalikiška organizacija 1901–1916 m. leido laikraščius *Draugas* (1909–), *Tėvynė* (1896–), *Žvaigždė* (1901–1944), savaitraštį *Garsas* (1917–1994). 1910 m. vienijo daugiau kaip 5500, o 1922 m. apie 24 000 narių.

Organizacijos narių ženklelių klausimas buvo iškeltas 1889 m. lapkričio 5 d. įvykusiame IV seime. Buvo nutarta konstitucijoje įrašyti sakinį apie ženklelių su Lietuvos raiteliu (žirgvaikiu) ir su lietuviška bei Amerikos vėliavomis pagaminimą. Ženklelis turi būti nešiojamas prie švarko (žipono)¹². Spaudoje buvo kiek patikslinta ženklelio išvaizda – sidabrinis herbas su raiteliu, apjuostas vainiku iš Lietuvos ir Amerikos vėliavų¹³. 1893 m. spalio 25 d. VIII seime nutarta, kad susivienijimui nepriklausantis asmuo teisės nešioti susivienijimo ženklelį neturi¹⁴. Pirmieji ženkleliai (200 vnt.) buvo pagaminti 1893 m. Jie buvo dviejų rūšių – auksiniai po 1,75 USD ir sidabriniai po 0,75 USD be siuntimo kainos. Ženkleliuose buvo pavaizduotas juodas raitelis raudoname fone, apačioje raidės S.L.A. (Susivienijimas lietuvių Amerikoje), o viršuje kryželis, rodantis, kad jo nešiotojas yra krikščionis¹⁵

¹² *Susivienijimo lietuvių Amerikoje istorija: nuo 1886 iki 1915 metų*, New York: išleista S. L. A. lėšomis, 1915, p. 34; Fabijonas Kemėšis, *op. cit.*, p. 55.

¹³ *Garsas* išz sejmo, in: *Vienybė lietuvininkų*, Plimutas, 1889-11-13, Nr. 46, p. 3.

¹⁴ Fabijonas Kemėšis, *op. cit.*, p. 84.

¹⁵ Dėl „Susivienijimo“ ..., in: *Vienybė lietuvininkų*, Plimutas, 1893-10-03, Nr. 40, p. 473.

(ilustracija Nr. 1). Tad pagamintų ženklelių išvaizda gerokai skyrėsi nuo pirminio projekto. Už ženklelių pagaminimą buvo sumokėta 221,90 USD¹⁶. Po pusmečio buvo pastebėta, kad ženkleliai, pardavinėti kaip auksiniai, iš tikro buvo tik paauksuoti žalvariniai, tad šį klausimą nutarta iškelti seime¹⁷. 1894 m. rugsėjo 25 d. įvykusiame IX seime nutarta, kad turimi paauksuoti žalvariniai ženkleliai bus pardavinėjami be jokio SLA pelno po 0,30 USD ir kartu bus pagaminti tokios pat išvaizdos nauji auksiniai¹⁸. Ženkleliai buvo užsakyti Niujorke firmoje *Benzinger and Bros Regalia makers* (įst. 1877 m.), o prieš tai dalis ženklelių (brangesnių) buvo pagaminta Baltimorėje (Merilendas), kita dalis, kainavusi

1 iliustracija. Susivienijimo lietuvių Amerikoje ženklelis. 1894. Auksas, emalė, 25 × 20,7 mm. NČDM, Nn 44542

sių po 0,35 USD, Niujorke arba Filadelfijoje¹⁹. Apie auksinių (14 karatų / 585) ženklelių pagaminimą buvo paskelbta tų pačių metų gegužės mėnesį ir nurodyta jų kaina – 2 USD; tai tik 2 centais daugiau nei jų savikaina²⁰. Bendrai už naujų ženklelių pagaminimą buvo sumokėta 375 USD²¹. Tad galima manyti, kad ženklelių buvo užsakyta 200 vnt., o jų vieneto kaina – 1,875 USD; tai buvo 12 centų pelnas. 1897 m. XII seime buvo nutarta ženklelių kainas nuleisti – auksinius pardavinėti po 1,5 USD, sidabrinčius – po 0,50 USD²². Tačiau duomenų, kad tuo metu būtų buvę pagaminta naujų ženklelių, nerasta.

1899 m. spalio 3–5 d. įvykusiame XIV seime buvo nutarta moterims pagaminti kitokius ženklelius, kadangi buvusieji joms nešioti nepatiko,

¹⁶ Rokunda 1893 ant 8 „Susiv. seimo“, in: *Vienybė lietuvininkų*, Plimutas, 1893-11-14, Nr. 46, p. 551.

¹⁷ Plymouth, Pa., August 26 d., 1894 m., in: *Vienybė lietuvininkų*, Plimutas, 1894-08-28, Nr. 35, p. 419.

¹⁸ *Susivienijimo lietuvių Amerikoje istorija*, p. 94; Fabijonas Kemėšis, *op. cit.*, p. 88.

¹⁹ Jonas Žilinskas, „Detroit Mich. Kuopos komitetui ir visiems, kurie „Susiv.“ knygų už ženklelius be reikalo kaltina“, in: *Vienybė lietuvininkų*, Plimutas, 1895-03-26, Nr. 13, p. 157.

²⁰ Auksiniai ženkleliai jau padaryti, in: *Vienybė lietuvininkų*, Plimutas, 1895-05-14, Nr. 20, p. 241.

²¹ Klaidų atitaisymas, in: *Vienybė lietuvininkų*, Plimutas, 1895-12-24, Nr. 52, p. 626.

²² Nutarimai XII susiv. Seimo, in: *Tėvynė*, Plimutas, 1897, Nr. 11, p. 350.

taip pat pagaminti jų daugiau²³. 1900 m. kovo mėnesį pranešta, kad moterų ženkleliai jau pagaminti. Jie mažesni ir gražesni už vyriškus, visai kitokios formos. Auksinių kaina buvo po 1,5 USD, paaukuotų – 1,20 USD, sidabrinų – 0,75 USD²⁴. Kaip šie ženkleliai atrodė, kas jų gamintojas ir kiek jų pagaminta, duomenų rasti nepavyko.

Po to, kai 1901 m. seime organizacija skilo į dvi, kilo ginčai dėl teisių į organizacijos simbolių – antspaudus, blankus, vėliavą ir ženklus. Visą šį turimą perėmė Lietuvių Romos katalikų susivienijimas Amerikoje, bet 1903 m. gegužės 21–23 d. Susivienijimo lietuvių Amerikoje seime buvo nutarta viską susigražinti, nes katalikiška organizacija savo konstitucijoje įsirašė naują pavadinimą, kurio santrumpa buvo S.L.R.K.A.²⁵

Apie naujosios organizacijos ženklelius prabilta 1904 m. XIX seime, kai Šenandoa 40 kuopa pareikalavo ženklelių²⁶. Naujieji ženkleliai buvo pagaminti 1906 m. kovo mėnesį ir jie buvo trijų rūšių: auksiniai po 1,25 USD, paaukuoti ir sidabriniai po 0,75 USD²⁷. Kas ir kiek pagamino šių ženklelių, nėra žinoma, bet 1908 m. kovo mėnesį už 300 auksinių ženklelių firmai *A. Coran* buvo sumokėta 262,50 USD²⁸. Gal būt ir pirmąjį kartą ženklelius gamino ta pati firma, bet kur ir kada ši firma buvo įkurta, duomenų rasti nepavyko. 1909 m. organizacijos centras turėjo dar nepardavęs 567 ženklelius: 187 vnt. auksinių, 158 vnt. paaukuotų ir 222 vnt. sidabrinų²⁹. 1912 m. įvykusiame XXVII seime buvo nutarta pagaminti 500 vnt. naujų auksinių ženklelių. Jie pagaminti storesni ir geresnio aukso, bet parduoti už tą pačią 1,25 USD kainą³⁰. Už ženklelius sumokėta 412,15 USD arba po 0,825 USD³¹. Tačiau jų savikaina gavosi dar mažesnė. Taip atsitiko dėl to, kad pervežimo kompanija juos prarado ir buvo pagaminti nauji, bet vėliau senieji atrasti, kuriuos kompanija pasiūlė įsigyti pigiau –

²³ *Susivienijimo lietuvių Amerikoje istorija*, p. 136; XIV Seimas S.L.A. Waterbury, Conn. 1899. Protokolas, in: *Tėvynė*, Plimutas, 1899, Nr. 11, p. 398.

²⁴ „Ženkleliai! Ženkleliai!“, in: *Tėvynė*, Plimutas, 1900-03-03, Nr. 7, p. 55.

²⁵ Atsisaukimas, in: *Vienybė lietuvininkų*, Plimutas, 1903, Nr. 25, p. 300.

²⁶ Susivienijimo kuopų įnesimai XIX Seimui, in: *Žvaigždė*, Filadelfija, 1904-06-03, Nr. 22, p. 346.

²⁷ Susiv. L.R.K.A. reikaluose, in: *Žvaigždė*, Filadelfija, 1906-04-13, Nr. 15, p. 118.

²⁸ Bertainine atskaita susivien. L.R.K.A., in: *Žvaigždė*, Filadelfija, 1908-05-22, Nr. 21, p. 4.

²⁹ K. Krušinskas, „Kasos stovis susiv. L.R.K.A. vasario mėn. 1910 meto“, in: *Draugas*, Čikaga, 1910-05-12, Nr. 19, p. 371.

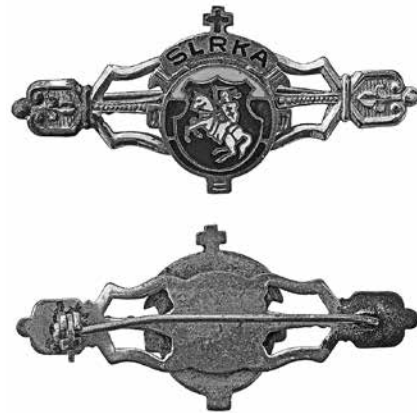
³⁰ Susiv. L.R.K.A. narių domai, in: *Draugas*, Čikaga, 1913-07-31, Nr. 31, p. 5.

³¹ Sus. L.R.K.A. seimas. Metinė apyskaita, in: *Draugas*, Čikaga, 1913-06-12, Nr. 24, p. 5.

už 250 USD³². Taip ir buvo padaryta. Tad ženklelių savikaina nukrito iki 0,66 USD. Kas buvo šių ženklelių gamintojas, duomenų nėra. Ženkleliai buvo dviejų rūšių – vyrams (su veržlele) ir moterims (su žiogeliu)³³. Vėliau buvo pagaminta ir kitokių susivienijimo ženklelių. Pavyzdžiui, 1919 m. buvo reklamuojama apie galimybę įsigyti 7 variantų ženklelius: vyriškus ir moteriškus 10 karatų (416,6 prabos) aukso po 1,5 USD (ilustracija Nr. 2), vyriškus ir moteriškus auksuotus po 1 USD, anksčiau darytus moteriškus po 0,75 USD, krūtinės sagutes po 1,5 USD (ilustracija Nr. 3) ir laikrodžių pakabukams skirtus ženklelius po 1 USD³⁴. Dar vėliau buvo pagaminti naujo pavyzdžio ženkleliai su pakeistomis vėliavos spalvomis. Pirmuosiuose ženkleliuose vėliava buvo žalia-balta-raudona, vėliau geltona-žalia-raudona. Kada buvo pagaminti šie nauji ženkleliai – spaudoje neminima, bet ne anksčiau 1920 m.

2 iliustracija. Lietuvių Romos katalikų susivienijimo Amerikoje ženklelis. 1906. Aukštas, emalė, ø 18 mm. NČDM, Nn 44495

3 iliustracija. Lietuvių Romos katalikų susivienijimo Amerikoje ženklelis. Po 1920. Žalvaris, emalė, 17,9 × 38,5 mm. LNM, GRD 117208/2

Amerikos lietuvių Romos katalikų moterų sąjunga. Ši JAV lietuvių kultūros ir savišalpos organizacija buvo įkurta 1914 m. gruodžio 13 d. Čikagoje. Sąjunga rūpinosi lietuvių išlaikymu, doriniu ir religiniu narių mokymu, profesiniu lavinimu. Aukščiausioji institucija seimas šaukiamas kas dveji metai. Sąjunga turi dvasios vadus, garbės narių. Žemiausias organizacinis vienetas – kuopos, kurios jungiasi į apskritis. Turi

³² Pastabos susivienijimo liet. R.K. Am. 29-sai seimas, in: *Draugas*, Čikaga, 1914-06-11, Nr. 24, p. 4.

³³ S.L.R.K.A. ženkleliai (guzikėliai), in: *Draugas*, Čikaga, 1915-09-02, Nr. 36, p. 6.

³⁴ „Garso“ katalogas, in: *Garsas*, Bruklinas, 1919-08-14, Nr. 33, p. 5.

3 skyrius – pašalpių, draudimo ir socialinį. 1916–1972 m. leido žurnalą *Moterų dirva*. 1920–1924 m. sąjunga turėjo apie 2000 narių, 1937 m. – 70 kuopų su 2330 narių.

Organizacijos ženklelis buvo patvirtintas I seimo metu, vykusio 1915 m. birželio 29–30 d. Ženklelis aprašytas taip: apvalus, žvaigždės formos su

4 iliustracija. Amerikos lietuvių Romos katalikių moterų sąjungos ženklelio piešinys. 1915. Dailininkas Matas Žaldokas

viduje pavaizduotu tikėjimo (kryžius), vilties (inkaras) ir meilės (širdis) ženklų. Ap linkui rūtų vainikas ir žvaigždės kampuose raidės A. R. L. K. M. S. Ženklelis trijų tautiškių spalvų – raudonos, baltos ir žalios (ilustracija Nr. 4). Jo projektą nemokamai parengė architektas Matas Žaldokas (1880–1966)³⁵. 1915 m. rugsėjo 20 d. už ženklelio projektą buvo sumokėtas 1 doleris³⁶. Ženkleliai buvo pagaminti ir gauti 1915 m. gruodžio mėnesį. Jie buvo auksiniai 10 karatų (417/1000) ir kainavo 1 dolerį³⁷. Už ženklelius sumokėta 270 dolerių³⁸. 1916 m. II seime 10 kuopa paprašė pagaminti piges-

nius ženklelius, bet gavo atsakymą, kad jei kuopa surastų pigiau galinčią pagaminti firmą – praneštų centro valdybai³⁹. 1917 m. birželio 4 d. *J. Eulenberg Co* firmai buvo sumokėta 300 USD už 300 vnt. naujai pagamintų ženklelių. Kartu jų pardavimo kaina buvo pakelta iki 1,1 dolerio⁴⁰. Galima manyti, kad ir 1915 m. buvo pagaminta 300 vnt. ženklelių. 1920 m. birželio 25 d. toje pačioje firmoje vėl buvo pagaminta 300 vnt. ženklelių, bet už juos sumokėta jau 425,25 USD⁴¹. Naujų ženklelių pardavimo kaina

³⁵ Protokolas Amer. Liet. Rymo-katalikių moterų sąjungos, in: *Draugas*, Čikaga, 1915-07-29, Nr. 31, p. 5; „Atminčiai brangių sukaktuvių“, in: *Draugas*, Čikaga, 1935-07-09, Nr. 160, p. 5.

³⁶ Am. Liet. R. K. moterų sąjungos raportas, in: *Draugas*, Čikaga, 1915-12-02, Nr. 49, p. 9.

³⁷ Antanina Nausiedienė, „A. L. R. K. Mot. sagos kuopoms“, in: *Draugas*, Čikaga, 1915-12-30, Nr. 53, p. 5

³⁸ Antanina Nausiedienė, „A. L. R. K. Mot. są-gos išdo stovis“, in: *Draugas*, Čikaga, 1916-06-27, Nr. 74, p. 2.

³⁹ Moterų s-gos 2-ras seimas, in: *Darbininkas*, Bostonas, 1916-08-05, Nr. 91, p. 3.

⁴⁰ A. L. R. K. M. są-gos centro išd. ataskaita už birželio m. 1917, in: *Moterų dirva*, Čikaga, 1917, Nr. 8, p. 23.

⁴¹ A. L. R. K. moterų sąjungos išdininkės ataskaita nuo rugs. 20, 1919 iki rugpjūčio 1 d., 1920, in: *Moterų dirva*, Čikaga, 1921, Nr. 1, p. 13.

pakelta iki 1,5 dolerio⁴². Tad nuo 1915 iki 1920 m. iš viso buvo pagaminta 900 vnt. sąjungos narių ženklelių. Tikėtina, kad visų jų gamintojas buvo žydų kilmės Budapešte gimęs Čikagos juvelyras Johnas Eulenbergas (1868–1927).

1927 m. ženkleliai pasibaigė ir rugpjūčio 16 d. vykusiamе XIII seime buvo nutarta pagaminti naujų, bet pakeičiant Lietuvos vėliavos spalvas⁴³. Taip pat nutarta pagaminti ženklelius jaunimui (jaunametėms)⁴⁴. Tačiau ženklelių pagaminimas užtruko. 1929 m. nutarta, kad ženkleliai jaunimui dar nebus gaminami, nes dar nėra 500 narių, o ir esamos narės nesusimoka nario mokesčio⁴⁵. 1935 m. vykusio XVII seimo posėdyje pranešta, kad naujų ženklelių negaminta dėl jų brangumo⁴⁶. Galima numanyti, kad mirus buvusiam ženklelių gamintojui, kitų gamintojų kainos buvo gero-kai didesnės, bet ženklelių poreikis sąjungos narių tarpe buvo. 1937 m. rugsėjo 19 d. centro valdybos posėdyje buvo iškeltas ir ženklelių pagaminimo klausimas. Nutarta kreiptis į Šv. Kazimiero seseris užklausan-t, ar jos negalėtų pagaminti⁴⁷. 1937 m. vykusio XVIII seimo posėdyje vėl buvo iškeltas ženklelių klausimas. Centro raštinė pranešė, kad ženkleliai dar nepagaminti, nes jų pageidavo vos viena kuopa. Nutarta, kad ženklelius pagamins centro valdyba ir jie bus medžiaginės juostelės su vie-na puse gedulo (juodos), o kita mėlynos ir baltos spalvos⁴⁸. 1938 m. kovo 23 d. centro valdybos posėdyje buvo plačiai kalbėta apie ženklelius. Nutarta pagaminti 1000 vnt. ženklelių, o dėl jų pagaminimo kreiptis į kelias firmas⁴⁹. 1938 m. birželio mėnesį pranešta, kad naujieji, visoms kuopoms bendri ženkleliai kainuotų 0,50 USD, bet kuopos turėtų pranešti, kiek joms jų reiktų, nes tada paaiškėtų, ar ženklelius verta užsakyti⁵⁰. Rugpjūčio mėnesį George'ui Lautereriui už 1000 vnt. ženklelių buvo sumokėta

⁴² Protokolas, in: *Moterų dirva*, Čikaga, 1925, Nr. 9, p. 9.

⁴³ M. są-gos XIII-tojo seimo protokolas, in: *Moterų dirva*, Čikaga, 1927, Nr. 11, p. 6.

⁴⁴ *Ibid.*, p. 7.

⁴⁵ Centro valdybos poseiminis posėdis. Jaunamečių klausimas, in: *Moterų dirva*, Čika-ga, 1929, Nr. 5, p. 10.

⁴⁶ Protokolas, in: *Moterų dirva*, Čikaga, 1935, Nr. 10, p. 10.

⁴⁷ A. L. R. K. Moterų sąjungos Centro valdybos posėdis..., in: *Moterų dirva*, Čikaga, 1938, Nr. 1, p. 8.

⁴⁸ A. L. R. K. Moterų są-gos 18-jo seimo užrašai (protokolas), in: *Moterų dirva*, Čikaga, 1937, Nr. 12, p. 7; A. L. R. K. *Moterų Sąjunga 25 metų veikimo šviesoje*, p. 33.

⁴⁹ Protokolas, in: *Moterų dirva*, Čikaga, 1938, Nr. 7, p. 16.

⁵⁰ Svarbūs pranešimai, in: *Moterų dirva*, Čikaga, 1938, Nr. 6, p. 15.

283,25 USD⁵¹. Spalio 17 d. centro valdybos posėdyje pranešta, kad ženkleliai jau pagaminti ir kainuoja po 0,40 USD⁵² (ilustracija Nr. 5). Naujieji ženkleliai buvo pagaminti Čikagoje 1881 m. įsteigtoje George'o Lautererio (1856–1936) firmoje, kuri vis dar vykdo savo veiklą.

Aprašyti narių ženkleliai nebuvo vieninteliai šios sąjungos pagaminti ženkleliai. Kiekvieno seimo narėms ir svečiams buvo gaminti specialūs

5 iliustracija. Amerikos lietuvių Romos katalikų moterų sąjungos ženklelis-juostelė. 1938. Audeklas, metalas, 110 × 40 mm. Gamintojas George Lauterer. LNM, GRD 117209/10

suvažiavimų ženkleliai-juostelės. Taip pat yra žinomi ir atskirų kuopų pasigaminti medžiaginiai ženkleliai-juostelės. Tokių ženklelių pasigaminimą, matyt, sąlygojo dvi priežastys. Pirmoji – per didelė metalinių ženklelių kaina, antra – jų išvaizda. Pavyzdžiui, 1925 m. gegužės 3 d. Konektikuto apskrities suvažiavime Mančesterio 28 kuopa pageidavo, kad Moterų sąjunga įsigytų gedulo ženklelių mirusiai narei atminti, kuriuos narės turėtų nešioti 6 mėnesius. Buvo nu-

tartą šį klausimą iškelti kitame seime⁵³. Akivaizdu, kad kuopa pageidavo turėti tuo laiku JAV plačiai paplitusius medžiaginius ženklelius-juosteles (vadinamąsias šarpas), kurių viena pusė buvo juoda (gedulo), kita spalvota (švenčių). Tokius medžiaginius ženklelius-juosteles 1924 m. už 140 dolerių įsigijo Klevelendo (Ohajas) 26 kuopa, turėjusi 176 nares⁵⁴. Tais pačiais metais, kaip matome iš nuotraukos žurnale, savo ženklelius jau turėjo ir Maspetho (Niujorkas) 30 kuopa, turėjusi vos 33 nares⁵⁵. 1926 m. kovo 14 d. savo

⁵¹ A. L. R. K. Mot. Są-gos centro raštinės ataskaita, in: *Moterų dirva*, Čikaga, 1939, Nr. 4, p. 11.

⁵² Centro valdybos protokolas, in: *Moterų dirva*, Čikaga, 1938, Nr. 12, p. 11, 14.

⁵³ Protokolas. A. L. R. K. M. S. Conn. Apskr. 12-to suvažiavimo, in: *Moterų dirva*, Čikaga, 1925, Nr. 6, p. 20.

⁵⁴ Moterų sąjungos 26 kuopa, Cleveland, Ohio, in: *Moterų dirva*, Čikaga, 1924, Nr. 7, p. 60.

⁵⁵ *Moterų dirva*, Čikaga, 1924, Nr. 7, p. 55.

ženklelius išsidalino ir Cicero (Ilinojus) 2 kuopa⁵⁶. 1927 m. nuotraukoje matome, kad savo ženklelius turėjo ir Rockfordo (Ilinojus) 9 kuopa⁵⁷. 1932 m. ženklelius įsigijo ir Worcesterio (Masačusetsas) 69 kuopa. Ženkleliai atrodė kaip Dievo Motinos Nuolatinės Pagalbos medalikėliai ant šviesiai mėlyno kaspinėlio; mirus narei šviesūs kaspinėliai buvo keičiami į juodus⁵⁸. Lietuvos nacionaliniame muziejuje yra saugomas ir Baltimorės (Merilendas) 8 kuopos ženklelis, o į Nacionalinį M. K. Čiurlionio dailės muziejų yra patekęs Hudsono (Masačusetsas) 45 kuopos ženklelis⁵⁹. Gali būti, kad viena pirmųjų savo ženklelius 1922 m. pasigamino Grand Rapids (Mičiganas) 42 kuopa, turėjusi 60 narių⁶⁰.

Lietuvos vyčiai. JAV lietuvių katalikų organizacija susikūrė 1913 m. ir pirmaisiais metais vadinosi Lietuvos sakalai. Jos tikslas – kovoti su laisvamanybe ir nutautėjimu. Aukščiausioji institucija seimas šauktas kasmet. Žemiausias organizacinis vienetas – kuopos, kurios jungėsi į apskritis. Nuo 1921 m. organizacija turėjo draudimo ir šalpos skyrius, fondą moksleiviams šelpti, turėjo skaityklų, chorų, orkestrų, sporto klubų. 1914–1918 m. rūpinosi Lietuvos nepriklausomybės atgavimu. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, Lietuvos vyčiai rėmė Lietuvos Respublikos krikščioniškos pakraipos partijas, palaikė ryšius su katalikiškėmis Lietuvos jaunimo organizacijomis, ypač pavasarininkais, surengė ekskursijų į Lietuvą. Turėjo savo vėliavą, uniformas, ženklus. Leido žurnalą *Vytis* (1915–). 1917 m. turėjo apie 3000 narių, 1930–1940 m. – mažiau nei 2000 narių.

Jau 1913 m. parengtoje Lietuvos vyčių konstitucijoje buvo parašyta, kad organizacijos ženklelyje yra pavaizduotas ant ažuolo šakos sėdintis sakalas, taip pat buvo numatyti pagaminti ir garbės narių ženklai⁶¹. 1914 m. liepos 7–9 d. vykusiame II seime organizacijos įkūrėjas ir ženklų (metaliinių ženklelių, medžiaginių juostelių, juostų) bei vėliavų gamintojas Mykolas Norkūnas pasiūlo pagaminti vienodus sidabrinčius narių ženklelius.

⁵⁶ Mot. sąg-os 2 kp. susirinkimas, in: *Draugas*, Čikaga, 1926-03-19, Nr. 66, p. 5.

⁵⁷ *Moterų dirva*, Čikaga, 1927, Nr. 9, p. 17.

⁵⁸ A. L. R. K. *Moterų Sąjunga 25 metų veikimo šviesoje*, p. 114.

⁵⁹ [JAV lietuvių draugijų, veikusių nuo XIX a. pabaigos, kongresų ženklelių sąrašas, 1935], in: Aleksandro Račkaus rankraščių fondas, in: *Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka*, f. 63, b. 73, l. 8, nr. 206.

⁶⁰ Grand Rapids, Mich., in: *Draugas*, Čikaga, 1922-04-17, Nr. 90, p. 3.

⁶¹ Konstitucija „Lietuvos vyčių“ draugijos po Šv. Kazimiero globa, in: *Draugas*, Čikaga, 1913-11-27, Nr. 48, p. 5.

Tam buvo pritarta, o kartu nutarta ženklelių patentą įregistruoti Vašingtone⁶². Rugsėjo 8–9 d. vykusiame centro valdybos susirinkime pranešta, kad valdybos pasirinkimui yra paruošti trys ženklelio projektai⁶³. Norkūnas savo prisiminimuose nurodo, kad iš daugelio jo parengtų projektų ženklelio iš-

6 iliustracija. Lietuvos vyčių ženklelio piešinys. 1914. Dailininkas Mykolas Norkūnas. Iš: *Vytis*, Čikaga, 1934, Nr. 2, p. 6, 12

vaizdą išrinko visuomenės veikėjas Juozas Gabrys (1880–1951)⁶⁴. Tų pačių metų gruodžio mėnesį Norkūnas pranešė, kad jau pagamino ženklelius⁶⁵. Po užpatentavimo be Vyčių komisijos jų niekas negalėjo gaminti septynerius metus, o nešioti galėjo tik Vyčiai. Ženkleliai buvo įkainoti po 0,45 USD⁶⁶. Knygoje apie Lietuvos Vyčių istoriją rašoma, kad iš viso buvo pateikti šeši Norkūno parengti ženklelio projektai, bet pateikta klaidinga informacija, kad jis buvo priimtas 1915 m. liepos 1–2 d. III seime. Ženklelyje pavaizduotas raitelis su iškeltu kardu, kuris yra lietuvių tautos – valstybės ženklas,

o virš kardo esantis kryžius simbolizuoja aukščiausią vyčių idealą – Kristų (iliustracija Nr. 6). Projektas buvo artimiausias vyčių šūkiams – „Dievui ir Tėvynei“, „Viskas Lietuvai, Lietuva gi Kristui“. Ženklelio vaizdas užpatentuotas Norkūno vardu, nes pagal patentų gavimo taisykles, organizacijos to padaryti negalėjo⁶⁷.

Tačiau pagaminti ženkleliai patiko ne visiems. 1915 m. liepos 1–2 d. vykusiame III kongrese buvo iškeltas klausimas, kodėl pagaminti ne sidabriniai ženkleliai, kaip buvo numatyta, o paausuoti. Taip pat pažymėta, kad ženkleliai pagaminti nevykusiai, nes auksavimas labai greitai nusitrina. Dauguma delegatų pageidavo, kad ženklelių patentas iš Norkūno būtų

⁶² Antras „Lietuvos vyčių“ kongresas, in: *Draugas*, Čikaga, 1914-07-30, Nr. 31, p. 7.

⁶³ Mykolas Norkūnas, Aleksandras Račkus, Protokolas, in: *Draugas*, Čikaga, 1914-10-22, Nr. 43, p. 7.

⁶⁴ Mykolas Andrius Norkūnas, in: *Vytis*, Čikaga, 1930, Nr. 15, p. 349.

⁶⁵ „L. vyčių“ reikale, in: *Draugas*, Čikaga, 1914-12-17, Nr. 51, p. 5.

⁶⁶ Mykolas Norkūnas, „Vyčiams pranešimas“, in: *Draugas*, Čikaga, 1915-02-04, Nr. 6, p. 8; Mykolas Norkūnas, „Officialis pranešimas vyčiams“, in: *Draugas*, Čikaga, 1915-03-04, Nr. 10, p. 6.

⁶⁷ *Lietuvos Vyčiai Amerikoje*, p. 12.

atimtas ir perduotas organizacijai⁶⁸. Norkūnas paaiškino, kad sprendimas vietoje sidabrinių ženklelių gaminti paausiuotus buvo priimtas centro valdybos Čikagoje. Kongresas nutarė visus iki šiol pagamintus ženklelius – 1440 vnt. – iš Norkūno nupirkti po 0,45 USD ir pardavinėti po 0,50 USD, taip pat iš jo perimti patentą ir apmokėti ženklelio pagaminimo išlaidas – 40 USD už raitelio išskirtimą ir 30 USD už išliejimą⁶⁹. 1916 m. rugpjūčio mėnesį Norkūnui už ženklelių pagaminimą buvo sumokėta 228,15 USD⁷⁰. Ši pinigų suma už 1440 vnt. nėra labai didelė, tad gali būti, kad tai buvo naujas mokestis už papildomą ženklelių kiekį. 1916 m. spaudoje nurodoma, kad buvo pagaminti ženkleliai vyrams (užsukami) ir moterims (su žiogeliu) bei dviejų variantų – geresni po 1 USD ir po 0,5 USD⁷¹. 1915 m. buvo minimi ženkleliai tik po 0,5 USD. Nuotraukose galima matyti, kad pirmieji ženkleliai buvo didelio Vyčio formos arba apvalūs su Vyčio atvaizdu. Šio pavyzdžio ženklelių Norkūnas dar gamino ir vėliau. Spaudoje yra minima, kad 1935 m. atvykęs į Lietuvos vyčių seimą, jis visus atstovus apdovanojo šiuo ženkleliu, o 1949 m. tą patį jis padarė dar kartą⁷². Vis dėlto tam tikros dalies organizacijos narių noras pakeisti ženklelių išvaizdą niekur nedingo.

1917 m. liepos 23–25 d. vykusiame kongrese buvo nutarta, kad Vyčių ženklelis bus pakeistas – prie raitelio prisidės vėliava ir visi ženkleliai bus vienodi. Taip pat buvo nutarta vyčių chorams leisti nešioti kitokius ženklelius – raitelio su lyra kompozicijos, bet juos pasigaminti turės patys choristai⁷³. Ženklelius choristams 1920 m. pagamino Norkūnas⁷⁴. 1918 m. rugpjūčio 27–29 d. vykusiame VI seime pranešta, kad praitame seime buvo pateiktas Mulevičiaus ženklelio projektas, bet jis pradingo ir, anot pateikėjo, šiam ženkleliui reiktų keisti vėliavos spalvas bei visą išvaizdą ir geriau būtų parengti naują projektą, tad naujo pavyzdžio ženkleliai nebuvo pagaminti⁷⁵.

⁶⁸ Protokolas Lietuvos vyčių III kongreso, laikyto 1 ir 2 d.d. liepos m. 1915 m. Chicago. Ill., in: *Draugas*, Čikaga, 1915-09-02, Nr. 36, p. 5.

⁶⁹ Protokolas Lietuvos vyčių III kongreso, laikyto 1 ir 2 d.d. liepos m. 1915 m. Chicago. Ill., in: *Draugas*, Čikaga, 1915-09-09, Nr. 37, p. 5.

⁷⁰ Lietuvos vyčių izdo stovis, in: *Vytis*, Čikaga, 1916, Nr. 10, p. 12.

⁷¹ *Ibid.*

⁷² Lietuvos vyčių 23-čias seimo protokolas, in: *Vytis*, Čikaga, 1935, Nr. 9, p. 6; Iš Lietuvos vyčių seimo, in: *Draugas*, Čikaga, 1949-09-15, Nr. 216, p. 8.

⁷³ Diena po puotos, in: *Draugas*, Čikaga, 1917-08-09, Nr. 187, p. 2.

⁷⁴ Mykolas Norkūnas, „Vyčių chorams“, in: *Vytis*, Čikaga, 1920, Nr. 7, p. 19.

⁷⁵ Protokolas L. Vyčių VI-jo seimo įvykusio 27, 28 ir 29 dd. rugp. mėn. Cleveland, Ohio., in: *Vytis*, Čikaga, 1918, Nr. 12, p. 14.

Buvo nutarta ženklelius palikti tuos pačius, bet kai jie pasibaigs, centro valdybai pagaminti patobulintus – naujos formos⁷⁶. 1919 m. rugpjūčio 12–14 d. vykusiam seime buvo nutarta naujo ženklelio projektų padarymui išrinkti dr. Joną Julijų Bielskį (1891–1976) ir kitame seime šiuos projektus pateikti⁷⁷. 1920 m. seimas nutarė ženklelių išvaizdos nekeisti⁷⁸. 1922 m. rugpjūčio 21–23 d. vykusiam seime vėl nutarta patobulinti Vyčių ženklelius ir tai buvo pavesta padaryti centro valdybai⁷⁹. 1923 m. tai dar kartą buvo pakartota⁸⁰. 1924 m. rugpjūčio 26–28 d. vykusiam XII seime buvo pateiktas naujo pavyzdžio ženklelio projektas. Buvo nutarta įdėti jo atvaizdą žurnale *Vytis* ir išgirsti narių nuomones⁸¹. Tačiau tai nebuvo padaryta. 1925 m. gegužės mėnesį pranešta, kad centro valdyba patvirtino galutinį naujojo ženklelio projektą, kuris bus gryno aukso ir kainuos 1 USD. Jo projektą parengė kunigas Ignas Boreišis (1887–1959)⁸². Gegužės 1 d. už 500 vnt. ženklelių pagaminimą vienai Detroito firmai buvo užmokėtas 125 USD avansas ir buvo tikėtasi iki seimo ženklelius jau turėti⁸³. Vis dėlto įvyko nesusikalbėjimas dėl kainos ir buvo nutarta išpirkti spaudus, o darbą pavesti kitai firmai Čikagoje⁸⁴. Naujo pavyzdžio ženkleliai buvo pagaminti 1925–1926 m. sandūroje⁸⁵. Jie aprašomi taip: raudoname fone auksinis raitelis, rėmai auksiniai, širdies formos, viršuje mažas kryželis (ilustracija Nr. 7). Vaikinams su užsukimais, merginoms su žiogeliu, ir pažymima, kad centras jokio pelno neturės, o gal ir nuostolių⁸⁶. Kaip nurodyta finansinėje ataskaitoje, ženklelius pagamino Čikagos firma *Hankan Jewelry Co*, kuriai už tai buvo sumokėti 475 USD⁸⁷. Ši Rusijoje gimusio Williama Hankano (~1882–?) juvelyrinė ir gramfonų parduotuvė, veikusi apie 1912–1926 m., ne kartą reklamavosi

⁷⁶ *Ibid.*, p. 19.

⁷⁷ Lietuvos vyčių 7-tojo seimo protokolas, in: *Vytis*, Čikaga, 1919, Nr. 10, p. 16.

⁷⁸ Liet. Vyčių 8jo seimo protokolas, in: *Vytis*, Čikaga, 1920, Nr. 16, p. 12.

⁷⁹ Protokolas. Lietuvos vyčių 10-jo jubilėjinio seimo, in: *Vytis*, Čikaga, 1922, Nr. 16, p. 566.

⁸⁰ Protokolas. Lietuvos vyčių vienuoliktojo seimo, in: *Vytis*, Čikaga, 1923, Nr. 13, p. 398.

⁸¹ Lietuvos vyčių XII seimas, in: *Draugas*, Čikaga, 1924-09-03, Nr. 208, p. 2.

⁸² Nauji vyčių ženkleliai, in: *Vytis*, Čikaga, 1925, Nr. 10, p. 297.

⁸³ Iš centro raštinės, in: *Vytis*, Čikaga, 1925, Nr. 12, p. 350.

⁸⁴ Lietuvos vyčių centro valdybos posėdžio protokolas nr. 2, in: *Vytis*, Čikaga, 1925, Nr. 15, p. 439.

⁸⁵ Adelė Rubliauskaitė, Iš centro raštinės, in: *Vytis*, Čikaga, 1926, Nr. 2, p. 57.

⁸⁶ Pastabos ir apžvalga, in: *Vytis*, Čikaga, 1926, Nr. 4, p. 112.

⁸⁷ Adelė Rubliauskaitė, Lietuvos vyčių centro raštininkės finansų ataskaita, in: *Vytis*, Čikaga, 1926, Nr. 9, p. 272.

7 iliustracija. Lietuvos vyčių ženklelis. 1925. Auksas, emalė, 13,8 × 11,3 mm. Dailininkas Ignas Boreišis. Gamintojas *Hankan Jewelry Co.* LNM, GRD 117212/7

ir Čikagos lietuviškuose laikraščiuose. Žinant, kad prieš tai reikėjo sumokėti kompensaciją ir buvusiam gamintojui, ženklelių gamybos išlaidos tikrai turėjo viršyti jų pardavimo kainą. Šiuo metu mums yra žinomi dviejų variantų aprašytos išvaizdos ženkleliai. Vieni yra su antroje pusėje esančiu įkalu 14K (14 karatų / 585), o kiti su įrašu *St. Louis Button Co.* Akivaizdu, kad Hankano firmai reikia priskirti ženklelius su įkalu 14 K, o kiti ženkleliai buvo gaminti Sent Luiso (Misūris) mieste nuo 1893 m. įsteigtoje firmoje ir jie turėjo būti užsakyti vėliau.

1929 m. rugpjūčio 5–7 d. vykusiame XVII seime buvo pateiktas pageidavimas, kad centras pagamintų dviejų rūšių ženklelių – brangesnių ir pigesnių bei iškelta idėja, kad nariai, kurie organizacijoje išbuvo 10 metų, gautų tam tikrą centro paruoštą dovaną⁸⁸. Po metų, rugpjūčio 4–6 d. vykusiame XVIII seime pranešta, kad dviejų rūšių ženklelių nebus gaminama, nes nebuvo tam reikalavimų (iš kuopų), o ženkleliai, išbuvusiems 10 metų organizacijoje, jau pagaminti⁸⁹. Daugiau jokios informacijos apie šiuos ženklelius aptikti nepavyko. 1932 m. pasirodė trumpa žinutė, kad nuo lapkričio 1 d. centre bus galima gauti narių ženklelių po 1 USD⁹⁰. Gali būti, kad tuomet ir buvo pagaminti minėti ženkleliai su įrašu *St. Louis Button Co.*

1935 m. rugpjūčio 13–15 d. vykusiame XXIII seime buvo iškelta idėja, kad būtų pagaminti nauji ženkleliai ir projektų pagaminimui buvo išrinkta trijų asmenų grupė, į kurią įėjo ir Mykolas Norkūnas⁹¹. 1936 m. pranešta,

⁸⁸ Liet. Vyčių XVII-jo seimo protokolas, in: *Vytis*, Čikaga, 1929, Nr. 16, p. 393.

⁸⁹ Liet. Vyčių XVIII-jo seimo protokolas, in: *Vytis*, Čikaga, 1930, Nr. 16, p. 368.

⁹⁰ Įsidėmėtina, in: *Vytis*, Čikaga, 1932, Nr. 14, p. 246.

⁹¹ Bronė Rimkiutė, Lietuvos vyčių 23-čias seimo protokolas, in: *Vytis*, Čikaga, 1935, Nr. 9, p. 8.

kad XXIV seime buvo nuspręsta dėl naujojo ženklelio formos ir užrašų⁹². 1937 m. rugpjūčio 3–5 d. vykusiame jubiliejiname XXV seime buvo galutinai priimtas naujo ženklelio projektas. Svarstymui buvo pateikti du pagaminti bandiniai. Abu jie buvo medalių formos – didesnis pagamintas Norkūno su prašymu, kad ir jų gamyba būtų patikėta jam, o antrasis mažesnis, kurį pateikė A. Manstavičius. Po balsavimo paaiškėjo, kad 29 balsai buvo už mažesnę ir tik 5 balsai už Norkūno ženklelį-medalį, bet darbą pavesta atlikti Norkūnui⁹³. Ženkleliai turėjo būti pagaminti lapkričio 1 d. Vieneto kaina buvo nustatyta 0,5 USD. Visas pelnas nuo ženklelių turėjo būti

8 iliustracija. Lietuvos vyčių ženklelis. 1938. Audeklas, vario lydinys, 78 × 41 mm. NČDM, Tt 3708

skirtas Vyčių namo fondui ir pagal seimo nutarimą visi naujai įstojusieji nariai šį ženklelį turėjo įsigyti⁹⁴. Bet ir vėl ženklelių pagaminimas nusivėlino ir apie galimybę juos įsigyti pranešta tik 1938 m. vasario mėnesį⁹⁵. 1938 m. XXVI seime informuota, kad Čikagos centro valdyba gavo 496 ženklelius-medalius ir pageidavo, kad grandelė būtų padaryta stipresnė⁹⁶. 1939 m. seime informuota, kad išplatinta 130 vnt. ženklelių-medalių⁹⁷. Šie medalio formos ženkleliai turi užrašą „Lietuvos vyčių organizacijos / 25 metų veikimo atminimui / 1913–1937“, o ant trispalvės tautinės juostelės – „Ei vyčiai, gyvenam / tautai ir bažnyčiai“ (ilustracija Nr. 8).

Be nariams skirtų ženklelių, Lietuvos vyčių organizacija buvo pasigaminusi ir garbės ženklų bei įvairių atminimo-rinkliavų ženklelių. Lietuvos vyčių istorijai skirtoje knygoje rašyta, kad 1931 m. rugpjūčio 18–20 d. seime buvo nutarta įvesti narių laipsnius. Nariai pradėti skirstyti į: a) paprastus eilinius, b) pirmojo laipsnio, c) antrojo laipsnio ir d) trečiojo laipsnio. Šie laipsniai teikti

⁹² Raštininkės užrašai. Ženkilai, in: *Vytis*, Čikaga, 1936, Nr. 9, p. 2.

⁹³ Lietuvos vyčių 25-jo jubiliejinio seimo protokolai, in: *Vytis*, Čikaga, 1937, Nr. 10, p. 7.

⁹⁴ Kuopoms žinotina, in: *Vytis*, Čikaga, 1937, Nr. 10, p. 1.

⁹⁵ Bernice Petraitis, Centro protokolų raštininkės pranešimai, in: *Vytis*, Čikaga, 1938, Nr. 2, p. 10.

⁹⁶ Protokolas XXVI seimo, in: *Vytis*, Čikaga, 1938, Nr. 8, p. 5.

⁹⁷ Protokolas L. V. XXVII seimo, in: *Vytis*, Čikaga, 1939, Nr. 8, p. 4.

skyriuose. Ketvirtas laipsnis buvo Lietuvos vyčių centrinės vadovybės laipsnis. Į šį laipsnį skyriai rekomendavo žymiausius, daugiausia nusipelnusius ir tris metus išbuvusius trečiajame laipsnyje. Visiems šiems laipsniams gauti buvo paruošti ritualai⁹⁸. Tačiau ši informacija nebuvo tiksli.

Narių laipsnių ir ritualų įvedimo klausimai buvo iškelti dar 1925 m. įvykusiame XIII seime⁹⁹. Vėliau kasmet šis klausimas buvo atidedamas, nes tam paskirti asmenys nieko neparuošdavo. 1931 m. seime laipsnių sudarymo komisija pagaliau pateikė savo projektą ir seimas jį priėmė¹⁰⁰. Bet parengtas projektas nebuvo patvirtintas. 1935 m. seime vėl buvo iškeltas klausimas dėl narystės laipsnių ir ritualų įvedimo, o projekto parengimui buvo sudaryta nauja komisija¹⁰¹. Lietuvos vyčių organizacijos laipsnių projektas buvo paskelbtas 1937 m.¹⁰² Jis buvo svarstytas 1938 m. seime ir su pataisymais patvirtintas¹⁰³. Iš viso buvo įvesti 4 laipsniai: 1-asis skirtas visiems nariams; 2-asis – išbuvusiems 9 mėnesius; 3-iasis – organizacijoje esantiems dvejus metus ir išpildžius tam tikrus reikalavimus; 4-asis – trečiame laipsnyje išbuvusiems trejus metus. Aukščiausias laipsnis – garbės narys. Pirmąjį ir antrąjį laipsnius teikia kuopos, trečiąjį – apskritys, ketvirtąjį – centras, o garbės laipsnį – seimas¹⁰⁴. Pirmieji ženklai buvo įteikti 1939 m. Nurodoma, kad tam tikrus ženklelius gavo visi nuo pirmojo iki ketvirtojo laipsnio¹⁰⁵. Kokie ženkleliai buvo įteikti pirmojo ir antrojo laipsnio nariams, nežinoma. Trečiojo laipsnio ženklai buvo medalio formos su Ldk Vytauto atvaizdu, pakabinti ant raudono audeklo juostelės, o ketvirtojo laipsnio ir Garbės ženklai buvo žvaigždės formų su vyčių globėjo šv. Kazimiero atvaizdu centre¹⁰⁶.

Apie Lietuvos vyčių įvairius atminimo-rinkliavų ženklelius žinoma nedaug. Žinių trūkumą sąlygoja tai, kad šie ženkleliai buvo gaminti ir platinėti ne centro valdybos, o atskirų kuopų. Atminimo-rinkliavų ženkleliai buvo gaminti įvairioms šventėms, o jų paskirtis buvo surinkti pinigines

⁹⁸ *Lietuvos Vyčiai Amerikoje*, p. 45.

⁹⁹ Lietuvos vyčių tryliktojo seimo protokolas, in: *Vytis*, Čikaga, 1925, Nr. 13, p. 371.

¹⁰⁰ Lietuvos vyčių 19-tojo seimo protokolas, in: *Vytis*, Čikaga, 1931, Nr. 19, p. 319.

¹⁰¹ Bronė Rimkiutė, Lietuvos vyčių 23-čias seimo protokolas, in: *Vytis*, Čikaga, 1935, Nr. 9, p. 8.

¹⁰² Lietuvos vyčių organizacijos laipsnių projektas, in: *Vytis*, Čikaga, 1937, Nr. 4, p. 6–7.

¹⁰³ Protokolas XXVI seimo, in: *Vytis*, Čikaga, 1938, Nr. 8, p. 2–4.

¹⁰⁴ Lietuvos vyčių organizacijos ritualas, in: *Vytis*, Čikaga, 1939, Nr. 5, p. 7–9.

¹⁰⁵ Laipsnius apturėjo sekantieji Vyčių nariai per 1939 metus, in: *Vytis*, Čikaga, 1940, Nr. 3, p. 8; Laipsnius apturėjo sekantieji Vyčių nariai, in: *Vytis*, Čikaga, 1940, Nr. 5, p. 7.

¹⁰⁶ *Lietuvos Vyčiai Amerikoje*, p. 117.

aukas. JAV lietuvių tarpe populiariausia metų šventė buvo lietuvių diena, o vyčiai organizuodavo vyčių dieną. Spauldoje pavyko rasti informacijos apie tris tokias šventes, kurioms buvo išleisti ir atminimo-rinkliavų ženkleliai.

1917 m. liepos 4 d. Pitstone (Pensilvanija) Valley View parke buvo švenčiama lietuvių diena. Šventės organizatoriai buvo Lietuvos vyčiai ir joje dalyvavo apie 10 000 žmonių. Įėjimo mokestis buvo 0,15 USD, už kurį buvo duodamas ženklelis su užrašu *Lithuanian Day 1917* Vyčių vėliavos fone. Šventės metu buvo rinkti pinigai, skirti Lietuvių tautos tarybos išdui nuo karo nukentėjusiems lietuviams paremti¹⁰⁷. Ženklelius už 116,20 USD pagamino *W. B. Regalia Co*, už juos buvo surinkta 970,55 USD¹⁰⁸. 1931 m. liepos 4 d. Čikagoje North Side Vytauto kuopa organizavo vyčių dieną, bet dar kelias savaites prieš renginį už 0,25 USD ėmėsi platinti vyčių dienos ženklelius, kurie buvo kaip mokestis už įėjimą į renginį¹⁰⁹. 1932 m. liepos 3 d. vyčių diena vyko Kenoša (Viskonsinas). Šiam renginiui ženkleliai buvo platinti po 0,20 USD, skirti jie buvo Vyčių organizacijos 20 metų sukakčiai¹¹⁰.

Šv. Juozapo lietuvių Romos katalikų darbininkų sąjunga (Lietuvių darbininkų sąjunga). Ši sąjunga įkurta 1915 m. birželio 10 d. Bostone ir veikė iki 1965 m. 1923 m. buvo pervadinta į Lietuvių darbininkų kooperatyvę sąjungą. Aukščiausioji institucija – seimas, žemiausias organizacinis vienetasis – kuopos, kurios jungėsi į apskritis. Sąjunga šelpė lietuvių darbininkus, rinko aukas religiniams ir tautiniams reikalams, leido knygas ir laikraštį *Darbininkas* (1915–1950 m. Bruklina). 1916 m. veikė 46 kuopos su daugiau kaip 1000 narių, 1921 m. – 92 kuopos su daugiau kaip 4000 narių.

Netrukus po sąjungos įsteigimo buvo susirūpinta pagaminti narių ženklelius. Tam buvo išrinkti trys asmenys, kurie turėjo parinkti ženklelių išvaizdą ir sužinoti jų pagaminimo kainas¹¹¹. Tais pačiais metais pirmieji ženkleliai buvo ir pagaminti, bet jų padaryta labai nedaug, nes po metų pranešta, kad ženkleliai jau baigėsi ir nutarta kiek galima greičiau pagaminti naujų¹¹².

¹⁰⁷ Pittston, Pa., in: *Vienybė lietuoninkų*, Bruklinas, 1917-07-18, Nr. 29, p. 4.

¹⁰⁸ Atskaita lietuvių dienos komiteto, in: *Vytis*, Čikaga, 1917, Nr. 13, p. 12.

¹⁰⁹ Iš vyčių veikimo, in: *Draugas*, Čikaga, 1931-06-22, Nr. 146, p. 6.

¹¹⁰ Vyčių diena liepos-July 3 diena, in: *Draugas*, Čikaga, 1932-06-11, Nr. 139, p. 5.

¹¹¹ Jonas Ramanauskas, „Lietuvių darbininkų sąjungos reikale“, in: *Katalikas*, Čikaga, 1915-06-28, Nr. 151, p. 3.

¹¹² Jonas E. Karosas, L. D. S. centro valdybos 2-ro posėdžio protokolas, in: *Darbininkas*, Bostonas, 1916-08-05, Nr. 91, p. 7.

1916 m. rugpjūčio 16 d. centro valdybos posėdyje informuota, kad ženkleliai dar nepagaminti, nes nesurastos tą galinčios padaryti firmos¹¹³. 1916 m. lapkričio 16 d. posėdyje pranešta, kad centras nariams jau pagamino naujų „guzikučių“, kurie labai gražūs. Seniesiems nariams jų kaina buvo nustatyta 0,5 USD, o naujiems – nemokamai¹¹⁴. Ženklelių buvo pagaminta ne mažiau 500 vnt. už 150 USD¹¹⁵. 1918 ir 1919 m. vasario mėnesiais buvo pagaminta dar dukart po 500 vnt. ženklelių už 300 USD¹¹⁶. Tad iš viso 1915–1919 m. buvo pagaminta daugiau kaip 1500 vnt. narių ženklelių po 0,3 USD. Tai turėjo būti paprasti sagutės formos ženkleliai. Dalis iš šių ženklelių (264 vnt.) buvo prarasti, kai buvo apvogta *Darbininko* laikraščio redakcija¹¹⁷. 1920 m. balandžio 18 d. Konektikuto apskrities suvažiavime 5 kuopa pageidavo, kad ženkleliuose esančios spalvos būtų pakeistos į Lietuvos vėliavos spalvas. Šį pasiūlymą buvo nutarta pateikti seimui¹¹⁸. 1920 m. liepos 19 d. centro valdybos posėdyje pranešta, kad keletas kuopų nori pakeisti ženklelių spalvas ir kadangi senieji ženkleliai pasibaigę, tai centro valdyba nutarė padaryti 500 vnt. naujų su dabartinės Lietuvos vėliavos spalvomis¹¹⁹. Rugpjūčio 20 d. centro valdybos posėdyje informuota, kad kol kas nauji ženkleliai nepagaminti, jų gamybos kainos pakilo ir klausimas paliekamas ateičiai¹²⁰. 1921 m. vasario mėnesį buvo pagaminta naujų ženklelių su pakeistomis Lietuvos vėliavos spalvomis¹²¹. 1921 m. rugpjūčio 30 d. vykusiame seime buvo nutarta naujai įstojusiems nariams ženklelio nemokamai nebeduoti¹²². 1922 m. ženkleliai vėl baigėsi¹²³. Duomenų apie tai, kad šių ženklelių vėliau dar būtų buvę pagaminta, rasti nepavyko. Ženklelių

¹¹³ Jonas E. Karosas, L. D. S. centro valdybos 3-čio posėdžio protokolas, in: *Darbininkas*, Bostonas, 1916-08-19, Nr. 97, p. 7.

¹¹⁴ Iš L. D. S. raštinės, in: *Darbininkas*, Bostonas, 1916-11-25, Nr. 129, p. 7.

¹¹⁵ Protokolas L. D. S. antrojo seimo, in: *Darbininkas*, Bostonas, 1917-08-09, Nr. 93, p. 2.

¹¹⁶ Atskaitos, in: *Darbininkas*, Bostonas, 1918-10-22, Nr. 119, p. 3; L. D. S. centro atskaita, in: *Darbininkas*, Bostonas, 1919-08-16, Nr. 95, p. 4.

¹¹⁷ Atskaitos, in: *Darbininkas*, Bostonas, 1918-10-22, Nr. 119, p. 3.

¹¹⁸ L. D. S. reikalai. Protokolas, in: *Darbininkas*, Bostonas, 1920-05-15, Nr. 56, p. 7.

¹¹⁹ Antanas Pranas Knežis, LDS centro valdybos protokolas susirinkimo laikyto liepos 19 d. 1920, in: *Darbininkas*, Bostonas, 1920-08-05, Nr. 89, p. 2.

¹²⁰ L. D. S. reikalai, in: *Darbininkas*, Bostonas, 1920-08-31, Nr. 100, p. 2.

¹²¹ Protokolas L. D. S. Conn. apskričio 10-tojo suvažiavimo, in: *Darbininkas*, Bostonas, 1921-02-12, Nr. 18, p. 2.

¹²² L. D. S. seimas, in: *Darbininkas*, Bostonas, 1921-09-03, Nr. 102, p. 1.

¹²³ Atsakymai į paklausimus, in: *Darbininkas*, Bostonas, 1922-06-10, Nr. 67, p. 2.

išvaizdos aprašymo spaudoje pateikta nebuvo, tad tenka pažvelgti į muziejinius rinkinius. Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus rinkiniuose yra saugomi net 5 šios organizacijos ženklelių variantai. Jų centrinėje dalyje

9 iliustracija. Šv. Juozapo lietuvių Romos katalikų darbininkų sąjungos ženklelis. 1915–1919. Žalvaris, emalė (raudona, balta, žalia), ø 16 mm. Gamintojas Boston Regalia Co. NČDM, Nn 30722

10 iliustracija. Šv. Juozapo lietuvių Romos katalikų darbininkų sąjungos ženklelis. 1921. Žalvaris, emalė (raudona, geltona, žalia), ø 16 mm. NČDM, Nn 30724

matome pavaizduotą šv. Juozapą su Kūdikėliu Jėzumi ant rankų, laikančiu migdolo žiedų šakelę. Aplinkui – trijų vėliavos spalvų apskritimas, kurio kiekvienoje spalvoje yra po vieną raidę – LDS. Vieni ženkleliai, kaip matome iš įrašų veržlelėse, buvo gaminami Bostono firmoje *Boston Regalia Co*, kiti Niujorko firmoje *Whitehead and Hoag Company* (jie yra dviejų rūšių – su veržlelėmis ir su žiogeliais), tretieji yra be įrašų. Dar vieni, taip pat be gamintojo įrašų, ženkleliai yra jau vėlesni – su pakeistomis vėliavos spalvomis (ilustracijos Nr. 9–10). Manytina, kad vieni pirmųjų ženklelių buvo pagaminti

1890 m. Bostono įsteigtoje firmoje, nes šiame mieste buvo įsikūrusi ir pati organizacija. Peržiūrėjus visus muziejuje saugomus ženklelius, galima konstatuoti, kad jie buvo gaminti ne mažiau kaip keturiose skirtingose firmose. Tai reiškia, kad kiekvienas naujas užsakymas buvo atliekamas kitur. Lietuvių darbininkų sąjunga kaskart ieškojo pigiausių gamintojų, nors vienu kartu užsakant didelį kiekį ženklelių buvo galima gauti ir didesnių nuolaidų, bet, greičiausiai, organizacija tam neturėjo pakankamai lėšų.

1926 m. pradžioje laikraštyje *Darbininkas* vėliavų ir ženklų gamintojas Norkūnas paskelbė žinutę, kad jis paruošė Lietuvių darbininkų sąjungos kuopoms ženklų juostų pavyzdžius (*sampelius*)¹²⁴. Ar jų buvo užsisakyta, nežinome.

¹²⁴ Mykolas Norkūnas, „Kuopų domei“, in: *Darbininkas*, Bostonas, 1926-01-08, Nr. 3, p. 7.

Lietuvių Rymo katalikų pilnųjų blaivininkų Amerikoje susivienijimas. 1909 m. rugsėjo 22 d. Waterbury (Konektikute) buvo įkurta Lietuvių blaivininkų sąjunga. Ši organizacija toleravo saikingą alkoholio vartojimą. Tais pačiais metais sąjungos įkūrėjas ir vėliavų bei ženklų gamintojas Mykolas Norkūnas parengė sąjungos kuopoms ženklelių pavyzdžius, bet norėjo, kad vadovų suvažiavimas išrinktų ir patvirtintų¹²⁵. To nelaukdam, Waterbury kuopa išrinko komitetą, kuris 1910 m. Čikagoje pagamino medžiaginius ženklelius-juostas¹²⁶. 1910 m. rugpjūčio 10 d. vykusiame II seime buvo nustatyta ženklelio išvaizda – žvaigždutės formos, panašus į keturkampį kryželį, viduryje Sopulingosios Dievo Motinos atvaizdas. Nutarta, kad ženklelius, kurie bus skirtingo brangumo, gamins Norkūnas¹²⁷. Ar šių ženklelių buvo pagaminta, nežinoma. 1913 m. sausio 21 d. vykusiame IV seime nutarta, kad centro komitetas pagamins ženklelius (sagutes)¹²⁸. Tačiau šie ženkleliai tikrai nebuvo pagaminti, nes 1914 m. birželio 23 d. vykusiame VI seime buvo nutarta vienyti su pilnųjų blaivininkų susivienijimu, o jei nepavyks, tai naudoti pasaulinius blaivininkų ženklelius¹²⁹.

Tam tikra dalis Lietuvių blaivininkų sąjungai priklaususių narių, taip pat ir kunigai, nebuvo patenkinti tuo, kad organizacijoje buvo leistinas saikingas alkoholio vartojimas, todėl Amerikos lietuvių Romos katalikų kunigų sąjunga (įst. 1909 m.) 1911 m. rugsėjo 20 d. Waterbury (Konektikute) įkuria Lietuvių Rymo katalikų pilnųjų blaivininkų Amerikoje susivienijimą. Nuo 1916 iki 1942 m. pavadinimas buvo pakeistas į Lietuvių blaivininkų susivienijimą. Ši organizacija 1915–1921 m. Bostone leido laikraštį *Tautos rytas* ir 1916 m. turėjo daugiau kaip 1000, o 1925 m. apie 500 narių.

Jau 1912 m. rugpjūčio 23 d. vykusiame susivienijimo II seime buvo nutarta įsigyti bendrus organizacijos ženklelius ir patvirtinta jų išvaizda. Ženklelių forma nustatyta panaši į JAV blaivininkų ženklelius, bet daug mažesni, baltos ir mėlynos spalvos. Ženklelių centre buvo Šv. Katalikų tikėjimo trijų paslapčių ženklas – tikėjimas, viltis, meilė (iliustracija Nr. 11). Nustatyta, kad ženkleliai bus trijų variantų – brangesni, pigesni ir labai

¹²⁵ Mykolas Norkūnas, „Lietuvių blaivininkų sąjungos reikaluose“, in: *Žvaigždė*, Filadelfija, 1909-11-29, Nr. 44, p. 11.

¹²⁶ P. Saulėnas, Waterbury, Conn., in: *Žvaigždė*, Filadelfija, 1910-08-05, Nr. 31, p. 8.

¹²⁷ Juozas Kovas, Lietuvių blaivin. Sąjungos antrasai seimas Boston'e Mass., in: *Žvaigždė*, Filadelfija, 1910-08-26, Nr. 34, p. 12.

¹²⁸ Protokolas, in: *Žvaigždė*, Filadelfija, 1913-04-11, Nr. 15, p. 13.

¹²⁹ Protokolas, in: *Žvaigždė*, Filadelfija, 1915-05-28, Nr. 22, p. 3.

pigūs¹³⁰. 1913 m. rugpjūčio 19 d. vykusiame III seime pranešta, kad pirmieji ženkleliai jau pagaminti ir jie yra skirti vyrams bei moterims (su žiogeliu). Seimas nustatė tokias jų kainas: sidabriniai po 0,25 USD, paaukuoti po 0,50 USD, auksiniai po 1 USD¹³¹. 1914 m. rugsėjo 15–16 d. vykusiame IV

11 iliustracija. Lietuvių Rymo katalikų pilnųjų blaivininkų Amerikoje susivienijimo ženklelis. 1913–1917. Žalvaris, emalė, 16 × 13 mm. NČDM, Nn 34341

seime pranešta, kad už ženklelius sumokėta 310,40 USD ir jų dar apie 200 vnt. yra neišparduotų, bet nutarta užsakyti naujų – 150 vnt. po 0,25 USD ir 100 vnt. po 0,50 USD, visus su žiogeliais¹³². Galima manyti, kad pirmąjį kartą buvo užsakyta apie 500 vnt. ženklelių. Ženklelių gamintojas nenurodytas, bet 1928 m. buvo rašyta, kad senieji ženkleliai atsirado Johno P. Daleideno firmoje ir

jų kaina neviršija 0,50 USD, o perkant daugiau, galima gauti ir pigiau¹³³. Vokiečio emigranto Johno P. Daleideno (1847–1930) firma buvo įkurta 1872 m. Čikagoje ir vertėsi įvairių dažnytinių daiktų gamyba ir prekyba. Tad greičiausiai ši firma ir bus pirmųjų ženklelių gamintoja. 1914 m. seime nutarta, kad asmuo, išstojęs iš susivienijimo, praranda teisę nešioti ženklelį.

1915 m. kovo 9 d. pilnųjų blaivininkų susivienijimo centro valdyba nutarė, kad būsimajam seimui, kuris vyko Minersville (Pensilvanija), reikia pagaminti 50 vnt. ženklelių seimo delegatams ir 1500 vnt. vietos lietuviams pasipuošti. Gyventojams skirti ženkleliai buvo dviejų spalvų (baltos ir mėlynos), medžiaginės juostelės su užrašu „Liet. R.-Kat. Piln. Blaiv. A. S-mo Seimas“, o delegatų tokios pat juostelės su JAV vėliavos kaspinu ir seimui skirtu užrašu. Ženkleliai lietuviams turėjo būti pardavinėjami po 5 ct, surinkti pinigai persiųsti į centrą, o neparduoti ženkleliai sugrąžinti¹³⁴. Šiuos

¹³⁰ Juozas Kovas, A. Pocius, Lietuvių Rymo Katalikų Pilnųjų Blaivininkų Amerikoje susiv. antrasai seimas, in: *Draugas*, Čikaga, 1912-09-12, Nr. 37, p. 6.

¹³¹ V. P. Karkauskas, Juozas V. Kovas, Protokolas III seimo, in: *Draugas*, Čikaga, 1913-10-09, Nr. 41, p. 3, 6.

¹³² J. J. Jakaitis, J. Navickas, Protokolas, in: *Draugas*, Čikaga, 1914-10-01, Nr. 40, p. 7–8.

¹³³ West Side, in: *Draugas*, Čikaga, 1928-09-11, Nr. 215, p. 6.

¹³⁴ Juozas V. Kovas, Lietuvių R. Kat. Piln. Blaivininkų A. susiv.-mo reikalai, in: *Draugas*, Čikaga, 1915-05-13, Nr. 20, p. 6.

ženklelius pagamino Norkūnas, kuriam 1917 m. kovo 19 d. buvo sumokėti 102 USD¹³⁵. Seimų ženkleliai JAV lietuvių draugijų suvažiavimuose buvo įprasta praktika, bet kitų atvejų, kad ženkleliai būtų platinti ir miestiečiams, aptikti nepavyko. Medžiaginių ar vadinamųjų seiminių ženklelių platinimas nepasiteisino. Nors jie buvo pardavinėjami ir vėliau, bet 1918 m. pabaigoje jų buvo likę virš 900 vnt.¹³⁶, 1930 m. – 520 vnt.¹³⁷

1917 m. vasario 16 d. centro valdybos susirinkime pranešta, kad padaryti nauji ženkleliai vyrams ir moterims su veržlėmis ar žiogeliu po 0,50 ar 0,25 USD¹³⁸. Tais pačiais metais liepos 18–19 d. vykusiame VII seime iš kuopų buvo gautas prašymas turėti išskilmėms pritaikytus ženklelius ir buvo nuspręsta kuopoms tokius ženklelius leisti pačioms pasigaminti¹³⁹. Šie ženkleliai buvo Amerikoje paplitusios medžiaginės juostelės, kurių viena pusė buvo šventinė (spalvota), kita gedulinga (juoda). 1918 m. rugpjūčio 22–23 d. vykusiame VIII seime nutarta pagaminti naujų ženklelių, nes senieji pasibaigė¹⁴⁰. Bet vėliau centro valdyba savo 1919 m. vasario 25 d. posėdyje pranešė, kad ženklelių dar atsirado ir jų iki naujo seimo turėtų dar užtekti, o vėliau galbūt juos būtų galima pagaminti pigiau¹⁴¹. 1918 m. pabaigoje organizacijoje dar buvo po 120 vnt. vyriškų ir moteriškų ženklelių po 0,25 USD ir 8 vnt. po 0,50 USD¹⁴². Kada ženkleliai visiškai baigėsi, nežinoma, tačiau naujų pagaminimo klausimas buvo atidėtas ilgam. Tik 1923 m. spalio 3 d. centro valdybos susirinkime vėl svarstytas ženklelių klausimas. Pranešta, kad kelios kuopos prašo naujų ženklelių, todėl nutarta, kad kuopos tiksliai nurodytų, kiek joms reikia ir kad nebūtų eikvojamos susivienijimo lėšos, tiek jų bus ir

¹³⁵ J. P. Vaitkus, Iždininko ataskaita, in: *Tautos rytas*, Bostonas, 1917, Nr. 6, p. 15.

¹³⁶ V. Liutkevičienė, L.B.S. centro iždininkės ataskaita, in: *Tautos rytas*, Bostonas, 1919, Nr. 3, p. 13.

¹³⁷ O. Sidabrienė, Pilnųjų blaivininkų susivienijimo centro iždininkės finansinė apyskaita, in: *Darbininkas*, Bostonas, 1931-01-23, Nr. 6, p. 5.

¹³⁸ P. V. Jakaitis, Protokolas, in: *Tautos rytas*, Bostonas, 1917, Nr. 2, p. 13; J. P. Vaitkus, „Nauji auksiniai ženkleliai“, in: *Tautos rytas*, Bostonas, 1917, Nr. 1, p. 15.

¹³⁹ A. L. R. K. P. Blaivininkų sus-mo VII seimo protokolas, in: *Tautos rytas*, Bostonas, 1917, Nr. 9, p. 12.

¹⁴⁰ Protokolas, in: *Tautos rytas*, Bostonas, 1918, Nr. 9, p. 11.

¹⁴¹ Lietuvių rymo katalikų pilnųjų blaiv. susiv. Amerikoje centro valdybos susirinkimo protokolas, in: *Tautos rytas*, Bostonas, 1919, Nr. 4, p. 11.

¹⁴² V. Liutkevičienė, L.B.S. centro iždininkės ataskaita, in: *Tautos rytas*, Bostonas, 1919, Nr. 3, p. 13.

užsakyta¹⁴³. 1924 m. vasario 24 d. vykusiame centro valdybos susirinkime nutarta pagaminti 250 vnt. ženklelių suaugusiesiems ir 1000 vnt. vaikams¹⁴⁴. Tų pačių metų liepos 13 d. vykusiame trečiame centro valdybos susirinkime pranešta, kad ženkleliai jau pagaminti: 50 vnt. auksinių po 1 USD, 200 vnt. paaukuotų po 0,50 USD ir 500 vnt. bronzinių vaikams po 0,25 USD¹⁴⁵. Pažymėta, kad naujieji ženkleliai yra labai gražūs. Visi jie turėjo užrašą „Būk blaivus“¹⁴⁶. Ženklelius pagamino Niujorko firma *Whitehead and Hoag Company*, kuriai rugpjūčio mėnesį buvo sumokėta 176,99 USD¹⁴⁷. Ši firma buvo įsteigta 1892 m. Chesterio R. Hoago ir Benjamino S. Whiteheado. Naujųjų ženklelių platinimas vyko sunkiai. 1930 m. (vėlesnių duomenų rasti nepavyko) dar buvo likę daugiau nei pusė neišparduotų narių ženklelių – 30 vnt. po 1 USD, 109 vnt. po 0,50 USD ir 400 vnt. po 0,25 USD¹⁴⁸. Galima manyti, kad tai lėmė laipsniškas narių mažėjimas organizacijoje.

Amerikos lietuvių Romos katalikų moksleivių (studentų) susivienijimas (Giedrininkai). 1912 m. rugpjūčio 23 d. Čikagoje buvo sušauktas pirmasis moksleivių suvažiavimas, kuriame buvo įsteigtas Lietuvių Rymo – Katalikų Moksleivių Amerikos susivienijimą. 1921 m. X seimas pakeitė pavadinimą į Giedrininkus. Organizacija veikė iki 1926 m. Ji vienijo lietuvius katalikus vidurinių mokyklų moksleivius, studentus ir baigusiuosius studijas. Leido laikraščius *Moksleivis* (1912–1921) ir *Giedra* (1922–1926). 1925 m. turėjo apie 500 narių.

Apie organizacijos narių ženklelių įsigijimą buvo diskutuota jau II seime, įvykusiame 1913 m. rugpjūčio 29–31 d. Buvo nutarta pagaminti 100 vnt. auksu graviruotų ženklelių ir antspaudą, atsakingu buvo paskirtas Matas

¹⁴³ J. Navickas, J. Svirskas, P. B. centro valdybos susimo protokolas, in: *Draugas*, Čikaga, 1923-11-23, Nr. 276, p. 4.

¹⁴⁴ J. Navickas, J. Svirskas, Blaivininkų C. V. susirinkimo protokolas, in: *Draugas*, Čikaga, 1924-04-04, Nr. 81, p. 4.

¹⁴⁵ J. Navickas, J. Svirskas, Blaivininkų centro valdybos susirinkimo protokolas, in: *Draugas*, Čikaga, 1924-08-08, Nr. 187, p. 4; O. Sidabrienė, „A. L. R. K. P. blaivininkų susivienijimo kuopoms“, in: *Draugas*, Čikaga, 1924-08-15, Nr. 193, p. 4.

¹⁴⁶ O. Sidabrienė, „Pasipuoškime“, in: *Darbininkas*, Bostonas, 1930-03-07, Nr. 19, p. 5.

¹⁴⁷ O. Sidabrienė, Blaivininkų susivienijimo c. išd. seimui apyskaita, in: *Draugas*, Čikaga, 1924-09-26, Nr. 228, p. 4.

¹⁴⁸ O. Sidabrienė, Pilnujų blaivininkų susivienijimo centro išdininkės finansinė apyskaita, in: *Darbininkas*, Bostonas, 1931-01-23, Nr. 6, p. 5.

Žaldokas¹⁴⁹. Kaip jau minėta, 1915 m. jis buvo pagaminęs ženklelio projektą Amerikos lietuvių katalikių moterų sąjungai, tad gal jo autorystei priklauso ir moksleivių sąjungos ženklelio projektas. Organizacijos įstatuose rašoma, kad ženklelio emblemoje bus šie simboliai: knyga, tautiška vėliava, kryžius ir *darvakšnė* (aliejinė lempa)¹⁵⁰. Tokią simboliką randame

ir viename iš Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus rinkiniuose saugomame ženklelyje. Jo centrinė dalis yra padengta šviesiai mėlyna emale, skydas – balta. Skydo šonuose yra raidės L-R-K ir M-S-A (Lietuvių Romos katalikų moksleivių susivienijimas Amerikoje) (ilustracija Nr. 12). Ženkleliai buvo pagaminti 1915 m. pradžioje ir buvo pardavinėjami po 1 USD¹⁵¹. 1918 m. ženklelių buvo likę apie 20 vnt., todėl 1920 m. pabaigoje buvo pagaminta naujų¹⁵². Šie ženkleliai buvo auksiniai ir iš pradžių pardavinėti po 1,5 USD¹⁵³.

12 iliustracija. Amerikos lietuvių Romos katalikų moksleivių (studentų) susivienijimo (Giedrininkų) ženklelis. 1915 arba 1920. Žalvaris, emalė, ø 15 mm. NČDM, Nn 30730

1921 m. rugpjūčio 23–25 d. Čikagoje vykęs jubiliejinis X seimas pakeitė organizacijos pavadinimą į Giedrininkus. Kilo klausimas, ką daryti su naujai pagamintais ženkleliais, kuriuose buvo senas organizacijos pavadinimas. 1922 m. XI seime nutarta pagreitinti ženklelių pardavimą ir iki metų galo ženklelius pardavinėti po 1 USD, o vėliau po 1,15 USD – už savikainą¹⁵⁴. Ženklelių platinimas, dėl jų brangumo, vyko sunkiai, todėl jų pardavimo kaina 1925 m. buvo sumažinta iki 1 USD, o 1926 m. kovo 15 d. įvykusiame centro valdybos posėdyje nutarta jų kainą nariams sumažinti

1921 m. rugpjūčio 23–25 d. Čikagoje vykęs jubiliejinis X seimas pakeitė organizacijos pavadinimą į Giedrininkus. Kilo klausimas, ką daryti su naujai pagamintais ženkleliais, kuriuose buvo senas organizacijos pavadinimas. 1922 m. XI seime nutarta pagreitinti ženklelių pardavimą ir iki metų galo ženklelius pardavinėti po 1 USD, o vėliau po 1,15 USD – už savikainą¹⁵⁴. Ženklelių platinimas, dėl jų brangumo, vyko sunkiai, todėl jų pardavimo kaina 1925 m. buvo sumažinta iki 1 USD, o 1926 m. kovo 15 d. įvykusiame centro valdybos posėdyje nutarta jų kainą nariams sumažinti

¹⁴⁹ Julius Kaupas, Anicetas Linkus, Antrojo Amerikos lietuvių katalikų moksleivių seimo protokolas, in: *Moksleivis*, Čikaga, 1913, Nr. 11, p. 20.

¹⁵⁰ Lietuvių R. K. Moksleivių Sus-mo Am. įstatai, in: *Moksleivis*, Čikaga, 1913, Nr. 13, p. 21.

¹⁵¹ A. L. R. Kat. M. S. išdo stovis iki balan. 30 d. 1915, in: *Moksleivis*, Čikaga, 1915, Nr. 30, p. 30; Pranešimas, in: *Moksleivis*, Čikaga, 1916, Nr. 42, p. 25.

¹⁵² Ženkleliai, in: *Moksleivis*, Bostonas, 1920, Nr. 12, p. 44.

¹⁵³ Petras Česnulis, „Ženkleliai“, in: *Giedra*, Čikaga, 1922, Nr. 3, p. 94.

¹⁵⁴ Iš Giedrininkų 11-to Seimo protokolo, in: *Draugas*, Čikaga, 1922-09-26, Nr. 226, p. 2.

iki 0,5 USD¹⁵⁵. Ženklius pagamino Bardiškių kaime, Lauksodžio parapijoje (Pakruojo r.) gimusi čikagietė Aleksandra Požėlaitė (A. J. Požėla, 1887–1974), 1919 m. ištekėjusi už Mato Žaldoko. Jai už ženklelių pagaminimą nebuvo sumokėta net dvejus metus¹⁵⁶. Spauldoje nurodoma, kad ženklelių buvo pagaminta už 300 USD, bet finansinės apyskaitos patikslina, kad 1921 m. spalio mėnesį buvo sumokėta 100 USD, 1922 m. vasarį – 129,1 USD, kovą – 115,9 USD¹⁵⁷. Tad iš viso sumokėti 345 USD. Jei savikaina buvo 1,15 USD, tai už šią sumą buvo pagaminta 300 vnt. ženklelių. Galima manyti, kad didelė šių ženklelių dalis taip ir nebuvo išplatinta, nes 1926 m. organizacija buvo panaikinta.

Šv. Kazimiero akademijos rėmėjų draugija (ARD). 1911 m. Šv. Kazimiero seserų kongregacija (įst. 1907 m. Čikagoje) įsteigė Šv. Kazimiero akademiją, kurią iki 1942 m. baigė 1091 mokinė. Akademijai išlaikyti 1919 m. buvo įsteigta rėmėjų draugija, kuri rūpinosi pinigų pritraukimu. 1925 m. turėjo 15 skyrių su apie 2000 narių.

Šios draugijos narių ženklelių klausimas buvo svarstytas 1919 m. rugsėjo 21 d.¹⁵⁸ 1920 m. birželio 13 d. vykusiame draugijos I seime buvo patvirtintas gautas ženklelio projektas¹⁵⁹. Tų pačių metų liepos 18 d. Čikagos apskrities susirinkime nutarta ženklelius pagaminti¹⁶⁰. 1920 m. rugsėjo 19 d. susirinkime pranešta, kad užsakyta 300 vnt. auksinių ženklelių su žiogeliu, kurie bus pagaminti lapkričio 1 d.¹⁶¹ Pagal finansinę ataskaitą nuo 1920 m. birželio 13 d. iki 1921 m. birželio 12 d. už ženklelius buvo sumokėta 457,07 USD¹⁶².

¹⁵⁵ Giedros organizacijos..., in: *Giedra*, Čikaga, 1925, Nr. 10, p. 314; Iš giedrininkų gyvenimo, in: *Giedra*, Čikaga, 1926, Nr. 3–4, p. 58, 59.

¹⁵⁶ Jokūbas Šlikas, Išlaidos, in: *Giedra*, Čikaga, 1922, Nr. 7, p. 222.

¹⁵⁷ Anicetas Linkus, „Paaiškinimas J. A. Vilkišiui“, in: *Draugas*, Čikaga, 1921-11-24, Nr. 134, p. 6; Jokūbas Šlikas, Giedrininkų centro pusės metų izdo atskaita, in: *Giedra*, Čikaga, 1922, Nr. 3, p. 92, 93; Jokūbas Šlikas, Išlaidos, in: *Giedra*, Čikaga, 1922, Nr. 7, p. 222.

¹⁵⁸ Šv. Kazimiero akademijos rėmėjų draugijos pranešimas, in: *Draugas*, Čikaga, 1919-09-20, Nr. 222, p. 6.

¹⁵⁹ Protokolas. Švento Kazimiero akademijos rėmėjų draugijos pirmo seimo, in: *Moterų dirva*, Čikaga, 1920, Nr. 8, p. 10.

¹⁶⁰ Protokolas. Švento Kazimiero akademijos rėmėjų Chicagos aps. susirinkimo, in: *Moterų dirva*, Čikaga, 1920, Nr. 8, p. 22.

¹⁶¹ Protokolas. Švento Kazimiero akademijos rėmėjų draugijos susirinkimo, in: *Draugas*, Čikaga, 1920-09-29, Nr. 229, p. 4.

¹⁶² Protokolas. Šv. Kazimiero akademijos rėmėjų draugijos antrojo seimo, in: *Draugas*, Čikaga, 1921-07-12, Nr. 162, p. 3.

Duomenų, kokia buvo ženklelių pardavimo kaina, rasti nepavyko, bet jie turėjo būti vieni iš brangiausių Amerikos lietuvių draugijų ženklelių, nes jų savikaina viršijo 1,5 USD. Ženklelių išvaizdos aprašymo rasti nepavyko, bet vienas jų yra saugomas Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus rinkiniuose. Šiame ženklelyje matome auksinį kryžių su balta lelija (šv. Kazimiero simboliu) mėlyname fone ir raides Š. K. A. R. D. (ilustracija Nr. 13). 1923 m. lapkričio 11 d. susirinkime buvo nutarta papildomai užsakyti 100 vnt. ženklelių, nes prieš tai visi pagaminti buvo išplatinti¹⁶³. 1928 m. pranešta apie pagamintus naujus ženklelius¹⁶⁴. 1930 m. gegužės 18 d. vykusiame seime buvo nutarta pagaminti dar 400 vnt. ženklelių¹⁶⁵. Ar tai buvo ir padaryta, nežinoma.

1931 m. gruodžio mėnesį Čikagos 8 skyriaus narės pasigamino savo skyriaus ženklelius – baltas rožes. Ženklelius pagamino ponia Gricienė; su šiais ženkleliais narės dalyvavo laidotuvėse ir šventėse¹⁶⁶. 1934 m. pranešta apie tai, kad kiekviena 5 skyriaus narė gaus naujus

13 iliustracija. Šv. Kazimiero akademijos rėmėjų draugijos ženklelis. 1920–1923. Žalvaris, emalė, 17 × 14 mm. NCDM, Nn 30731

ženklelius¹⁶⁷. 1937 m. savo ženklelius – baltas gėles, turėjo ir Čikagos 2 skyriaus narės¹⁶⁸. Trūkstant duomenų, nėra aišku, ar baltų gėlių ženkleliai buvo gaminti norint labiau išsiskirti, ar tai, kaip ir su Amerikos lietuvių Romos katalikių moterų sąjunga, buvo susiję su metalinių ženklelių gamybos kaštų padidėjimu. 1944 m. švenčiant draugijos 25 metų jubiliejų, buvo pagaminti proginiai – sidabrinio jubiliejaus ženkleliai¹⁶⁹.

¹⁶³ Šv. Kazimiero akademijos rėmėjų draugijos darbuotė, in: *Draugas*, Čikaga, 1923-11-15, Nr. 269, p. 4.

¹⁶⁴ Rėmėjų dėmesiui, in: *Draugas*, Čikaga, 1929-03-01, Nr. 52, p. 6.

¹⁶⁵ Antanina Nausėdienė, Veronika Galnaitė, Iš Š.K.A.R.D. susirinkimo, in: *Draugas*, Čikaga, 1930-05-16, Nr. 116, p. 4.

¹⁶⁶ Marquette Park, in: *Draugas*, Čikaga, 1931-12-11, Nr. 191, p. 6.

¹⁶⁷ Rėmėjos in corpore, in: *Draugas*, Čikaga, 1934-03-02, Nr. 52, p. 5.

¹⁶⁸ Atiduosim paskutinį patarnavimą, in: *Draugas*, Čikaga, 1937-02-01, Nr. 26, p. 6.

¹⁶⁹ Rengiamės prie gražių iškilmių, in: *Draugas*, Čikaga, 1944-02-04, Nr. 29, p. 7.

Amerikos lietuvių Romos katalikų vargonininkų sąjunga. Sąjunga įsteigta 1911 m. gegužės 31 d. Baltimorėje. Ji kūrė chorus, leido muzikos leidinius, rengė Dainų šventes. Į sąjungą pradžioje buvo priimami tik lietuviai katalikai vyrai. Leido žurnalą *Muzikos žinios* (1934–1949). 1920 m. turėjo apie 55 narius. 1968 m. 48 seime organizacijos pavadinimas buvo pakeistas į Amerikos lietuvių Romos katalikų vargonininkų bei kitų lietuvių muzikų sąjungą.

Vargonininkai savo ženklelio nepasigamino. Sąjungos ženkleliai buvo pagaminti tik po organizacijos pavadinimo pakeitimo – 1972 m. Ženklelio projektą parengė žurnalistas, dailininkas Paulius Jurkus (1916–2004), o juos pagamino bostonietis Petras Novaselskis. Ženkleliai, ant kurių pavaizduota rūtų šakelė ir kanklės su įrašu „ALV-M sąjunga“ buvo nikeliniai ir auksiniai, skirti garbės nariams¹⁷⁰.

Apibendrinimas ir išvados. Iš visos pateiktos medžiagos matome, kad JAV lietuviškos katalikiškos organizacijos – susivienijimai, sąjungos ar draugijos – savo simboliu dažniausiai susirūpindavo jau pirmaisiais organizacijos įsisteigimo metais ir ženklelio klausimai buvo kelti pirmuosiuose ar antruosiuose jų seimuose. 1914 m. gruodžio mėnesį įsisteigusi Amerikos lietuvių Romos katalikų moterų sąjunga savo ženklelius pasigamino lygiai po metų, 1915 m. įsisteigusi Šv. Juozapo lietuvių Romos katalikų darbininkų sąjunga ženklelius turėjo 1916 m., o 1919 m. įkurta Šv. Kazimiero akademijos rėmėjų draugija ženklelius įsigijo 1920 m. Ne daug ilgiau užtruko ir kitos organizacijos – 1890 m. susikūręs Susivienijimas lietuvių Amerikoje savo ženklelius pasigamino 1893 m., o 1901 m. nuo jo atsiskyres Lietuvių Romos katalikų susivienijimas Amerikoje – 1906 m. 1911 m. įkurtas Lietuvių Rymo katalikų pilnųjų blaivininkų Amerikoje susivienijimas ženklelius įsigijo 1913 m., 1912 m. įsteigtas Amerikos lietuvių Romos katalikų moksleivių susivienijimas – 1915 m., o 1913 m. įsikūrę Lietuvos vyčiai ženklelius galėjo įsigyti jau 1915 m.

Lietuvoje panašios organizacijos savo nariams ženklelius gaminosi kiek ilgiau. Pavyzdžiui, Lietuvos katalikų moterų draugija buvo atkurta 1919 m., o ženkleliai pasigaminti tik 1935 m., Ateitininkų federacija atkurta 1919 m., o ženkleliai pasigaminti tik 1929 m., Lietuvos krikščionių darbi-

¹⁷⁰ Paulius Jurkus, „Muzikų seimas New Yorke“, in: *Darbininkas*, Bostonas, 1972-09-15, Nr. 39, p. 12; Petras Matekūnas, „New Yorke lietuvių kolonija“, in: *Draugas*, Čikaga, 1982-07-29, Nr. 156, p. 3.

ninkų sąjunga įkurta 1934 m., o ženkleliai pagaminti 1939 m.¹⁷¹ Greitai savo ženklelius pasigamino tik „Pavasario“ sąjunga, įkurta 1919 m., o ženklelius turėjusi jau 1920 m.¹⁷², ir Lietuvių katalikų blaivybės draugija, atgaivinta 1919 m., o ženklelius pasigaminusi 1922 m. Lietuvoje ženklelių pagaminimas užtrukdavo dėl dviejų priežasčių – pirma, dėl to, kad lietuviškos organizacijos ženklelių projektų paruošimui dažnai organizuodavo konkursus, kurie ne visada buvo sėkmingi, o antra, dėl gamybos kaštų. Amerikoje ženklelių projektus paruošdavo organizacijų nariai (moterų sąjungos ir, galimai, moksleivių susivienijimo – Matas Žaldokas, Lietuvos vyčių – Mykolas Norkūnas ir Ignas Boreišis) arba jų gamintojai, bet jų pagaminimas kartais dėl įvairiausių priežasčių taip pat užtrukdavo. Kartais gamintojai nespėdavo darbo atlikti sutartu laiku, o kartais jų gaminių kokybė neatitikdavo lūkesčių ir tekdavo kreiptis į kitus.

Ženklelių pasigaminimas organizacijoms buvo labai svarbus dėl dviejų priežasčių. Pirmiausia, jie leido išsiskirti iš kitų ir reprezentavo organizaciją. Tai buvo miniatiūrinė organizacijos reklama. Jei Amerikos lietuvių katalikiškų organizacijų ženklelius palygintume su lietuviškų katalikiškų ženklelių simbolika, pamatytume ženklus skirtumus. Lietuviškų organizacijų ženkleliuose dominuoja religinė simbolika ir tik dalyje jų pastebime tautiškus simbolius – tokius kaip rūtų šakeles (moterų draugijos ir pavasarininkai) ar gediminaičių stulpus (ateitininkų ir darbininkų). O Amerikos katalikiškų organizacijų ženkleliuose matome ryškią tautišką simboliką. Beveik visų Amerikos draugijų ženkleliai yra tautiško spalvų. Tai arba JAV lietuvių tautinės vėliavos – mėlyna ir balta (blaivininkų ir moksleivių), arba trispalvė – žalia, balta ir raudona (moterų), arba trispalvė – geltona, žalia ir raudona (abi trispalvės katalikų susivienijimo ir darbininkų). Susivienijimas lietuvių Amerikoje ir Lietuvos vyčiai turėjo ženklelius su Lietuvos raiteliu raudoname lauke. Vienintelės Akademijos rėmėjų draugijos ženkleliai neturėjo aiškių tautiško simbolių. Tad Amerikos lietuvių ženkleliai ne tik reprezentavo draugijas, bet jie buvo ir tautiškumo simboliai. Būtent dėl to Lietuvių Romos katalikų susivienijimas Amerikoje ir Lietuvių Romos katalikų darbininkų sąjunga po 1920 m. pasikeitė savo ženklelių vėliavos

¹⁷¹ Eduardas Remecas, „Katalikiški ženkleliai tarpukario Lietuvoje: jų priklausomybė, datavimas, platinimas ir tiražai“, in: *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, Vilnius, 2013, t. 37, p. 207–222.

¹⁷² Eduardas Remecas, „Lietuvių katalikų jaunimo sąjungos „Pavasaris“ ženkleliai: datavimas, gamintojai, tiražai ir simboliai“, in: *Lietuvos istorijos studijos*, Vilnius, 2016, t. 37, p. 140–141.

spalvas į Lietuvos. Tą patį norėjo padaryti ir Amerikos lietuvių Romos katalikių moterų sąjunga.

Antra priežastis, kodėl ženklelių pasigaminimas organizacijoms buvo labai svarbus, yra tai, kad ženklelių turėjimas leido pritraukti daugiau naujų narių. Bet ši priežastis daugiau buvo svarbi lietuviškoms, o ne Amerikos lietuvių organizacijoms. Lietuvos katalikiškų organizacijų ženklelių tiražai siekė nuo 1000 iki kelių dešimčių tūkstančių. Amerikos lietuvių katalikiškų organizacijų ženklelių tiražai buvo gerokai mažesni nei jų gaminta Lietuvoje. Pavyzdžiui, moksleivių ženklelių pagaminta tik apie 400 vnt., o kitų organizacijų žinomi tiražai siekė apie 1000–1500 vnt. Mažus Amerikos lietuvių draugijų ženklelių tiražus sąlygojo gerokai mažesnis turimų narių skaičius, bet šiais kiekiais buvo galima aprūpinti beveik visus narius, ko nebuvo Lietuvoje. Nors tikslų duomenų, kiek organizacijose buvo narių, ir nėra¹⁷³, tačiau pagamintų ženklelių galėjo užtekti nuo 50 iki 90 % narių. Per ilgesnį organizacijų gyvavimo laikotarpį jose vyko natūrali narių kaita, tad po kurio laiko atsirasdavo poreikis įsigyti naujų ženklelių, nes senieji būdavo pasibaigę. Dėl to didelė dalis organizacijų ne kartą ženklelius gaminosi papildomai. Naujuose užsakymuose ženklelių išvaizda šiek tiek keisdavosi, nes beveik visada darbus atlikdavo naujas gamintojas. Tokį gamintojų kaitaliojimą lemdavo pigesnių kainų paieška ir tai, kad po kurio laiko mažesni gamintojai savo veiklą nutraukdavo. Dalis katalikiškų organizacijų savo pirminius narių ženklelius pakeisdavo visiškai nauja išvaizda. Pavyzdžiui, taip padarė Lietuvos vyčiai, Lietuvių Rymo katalikų pilnųjų blaivininkų Amerikoje susivienijimas ir Amerikos lietuvių Romos katalikių moterų sąjunga. Lietuvos vyčiai narių ženklelius keitė net tris kartus, o Amerikos lietuvių Romos katalikių moterų sąjunga metalinius ženklelius pakeitė į audeklines juosteles; tokį sprendimą nulėmė metalinių ženklelių gamybos brangumas. Lietuvoje tokią kardinalią ženklelių išvaizdos kaitą turėjo tik vienintelė pavasarininkų organizacija. Organizacijos, kurioms ženklelių išleidimas buvo susijęs su naujų narių pritraukimu, buvo tik Lietuvių Rymo katalikų pilnųjų blaivininkų Amerikoje susivienijimas, kuris 1924 m. pagamino ir vaikams skirtus ženklelius.

¹⁷³ Organizacijų suvestinėse buvo pateikiami vieni skaičiai su mokančiais nario mokesčių ir kiti su nariais, bet nemokančiais mokesčių.

THE IMPORTANCE OF THE ASSOCIATION SYMBOL:
BADGES OF LITHUANIAN CATHOLIC ASSOCIATIONS IN
THE USA (THE LATE NINETEENTH CENTURY–THE FIRST
HALF OF THE TWENTIETH CENTURY)

Summary

Around 2000–3000 of various types of Lithuanian societies and associations were established in the United States of America in the first half of the twentieth century. Most of them were small Catholic relief organisations. In 1906, the American Lithuanian Roman Catholic Federation was established, which united the largest Catholic organisations. The federation comprised seven associations and one society: the Association of Lithuanian Roman Catholics in America, the Lithuanian Catholic Women's Alliance, Knights of Lithuania, the Lithuanian Workers' Union, the Association of Lithuanian Roman Catholic Abstinence in America, the Association of American Lithuanian Roman Catholic Schoolchildren (students), the Society of St Casimir Academy Supporters, and the Union of Lithuanian Roman Catholic Organists of America.

The article is about the badges of these Catholic organisations in the late nineteenth century–the first half of the twentieth century. It reveals how important these symbols were to the organisations themselves and their members and also to other people's attitudes towards them. The article discusses the symbols that used to be depicted on the badges, the authors of their designs, their manufacturers, the time of their production, and their variants. It was established that for American Lithuanian Catholic organisations it was important to show not only religious but also national symbols on their badges. The article is based on various Lithuanian Catholic periodicals in the United States of America.

